

UNIWERSYTET
MIKOŁAJA KOPERNIKA
W TORUNIU

Wydział Sztuk Pięknych

JAK PORUSZAĆ SIĘ PO RYNKU SZTUKI

PODRĘCZNIK

Oddajemy w wasze ręce podręcznik - „mini skrypt” będący podsumowaniem warsztatów „Jak poruszać się po rynku sztuki” zorganizowanym przez Biuro Karier UMK w Toruniu. Mamy nadzieję, że zdobyta wiedza i umiejętności pomogą Wam w pewnym kroczeniu po świecie sztuki.

Życzymy Wam powodzenia w działalności artystycznej!

Prowadzący warsztaty

Prowadzący:

Izabela Kiełek - edukatorka muzealna, absolwentka Krytyki artystycznej oraz Ochrony Dóbr Kultury (specjalizacja: muzealnictwo i zabytkoznawstwo) na Wydziale Sztuk Pięknych UMK, a obecnie doktorantka z zakresu nauk o sztuce na macierzystej uczelni. Pracownik Muzeum Piśmiennictwa i Drukarstwa, inicjatorka projektów z zakresu wspierania młodych artystów oraz krytyków w świecie sztuki. Wytrwała stażystka i wolontariuszka w instytucjach kultury (Muzeum Okręgowe w Toruniu, Fundacja Tumult, WRO Art Center), uczestniczka wielu szkoleń z zakresu zarządzania kulturą i pisania projektów kulturalnych.

Ewa Banaszak - doradca i trener. Absolwentka Wydziału Humanistycznego Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu oraz Podyplomowych Studiów Doradztwa Zawodowego na Uniwersytecie Łódzkim. W Biurze Karier UMK pracuje od 1994 roku, jest jego kierownikiem od 2003 roku

Doradzanie w planowaniu kariery zawodowej jest jej pasją. Ukończyła szkolenia w Careers Service w Hull w Wielkiej Brytanii. Posiada m.in. licencję trenera programów WindMills, certyfikat Trenera Biznesu Schenk Institute. Jest także asesorem prowadzącym sesje Assessment Center.

Anita Kozek-Kapuścińska – radca prawny i historyk sztuki. Ukończyła studia na Uniwersytecie im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. W ramach programu wymiany studenckiej Erasmus studiowała także na Wydziale Prawa na University of Eastern Finland w Joensuu. Po ukończeniu studiów prawniczych odbyła roczny kurs prawa własności intelektualnej w Centrum Praw Własności Intelektualnej im. H. Grocjusza w Krakowie.

Doświadczenie zawodowe zdobywała pracując w kancelariach radcowskich i adwokackich. Interesuje się szeroko pojętym prawem własności intelektualnej, ochroną danych osobowych oraz prawnymi aspektami sztuki w zakresie działalności artystycznej, obrotu dziełami sztuki i ochrony dziedzictwa kulturowego.

Magdalena Kreis - jest absolwentką kulturoznawstwa (Uniwersytet Wrocławski), animacji społeczno-kulturalnej (Państwowe Pomaturalne Studium Kształcenia Animatorów i Bibliotekarzy we Wrocławiu), a także edukacji artystycznej (ASP Wrocław). Od wczesnej młodości współtworzy projekty artystyczne. Chętnie działa w ramach projektów grupowych – jako twórczyni, koordynatorka i realizatorka. Zajmuje się działaniami związanymi przede wszystkim ze sztuką współczesną i dizajnem. Często uczestniczy też w konferencjach, projektach oraz warsztatach dla animatorów i edukatorów artystycznych, by wciąż się rozwijać.

Natalia Cieślak - historyczka sztuki, absolwentka UMK w Toruniu. Studiowała również „Wiedzę o sztuce” w Instytucie Historii Sztuki UAM w Poznaniu. Od 2016 roku specjalistka ds. merytorycznych Galerii Sztuki Wozownia w Toruniu. Wcześniej przez ponad cztery lata pracowała w Dziale Programowym Centrum Sztuki Współczesnej w Toruniu jako koordynatorka projektów i assistant curator. Kuratorka kilkunastu wystaw – głównie indywidualnych pokazów polskich artystów młodego pokolenia. Zajmuje się także krytyką artystyczną. Pełniła funkcję sekretarza redakcji kwartalnika artystycznego „Artluk” (2012–2015). Stale współpracowała również z O.pl Polskim Portalem Kultury. Opublikowała kilkadziesiąt tekstów z katalogach wystaw, wydawnictwach albumowych i prasie branżowej (m.in. „Szum”, „Kwartalnik Rzeźby Orońsko”, „Zeszyty Artystyczne UAP” i in.). Ukończyła studia podyplomowe w zakresie redakcyjno-wydawniczym na Wydziale Filologicznym UMK (współpracuje jako redaktorka i korektorka m.in. z Wydawnictwem Naukowym UMK) oraz kurs zawodowy fotografa w CKU w Toruniu.

Artur Kaniecki – Wiceprezes fundacji Studio M6, ekspert z zakresu organizacji i zarządzania, Menadżer, HR Business Partner, doradca zawodowy. Jest absolwentem m.in. Stosunków Międzynarodowych na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu oraz ukończył studia podyplomowe z PR w Biznesie na Uniwersytecie Szczecińskim. Następnie swoją drogę naukową związał z Trójmiastem, gdzie w 2016 roku uzyskał Dyplom Coacha specjalizującego się w biznesie. W 2019 roku ukończył Studia III stopnia na Wydziale Organizacji i Zarządzania Uniwersytetu Gdańskiego.

Na doświadczenie zawodowe składa się kilkanaście lat pracy dla międzynarodowych organizacji, w których odpowiadał za obszar projektowania i realizacji strategii szkoleniowej oraz zarządzania wiedzą. Na co dzień odpowiada w Zarządzie Fundacji za obszar działalności gospodarczej i zarządzania personelem

Zawartość

1. ŚWIAT SZTUKI CZY RYNEK SZTUKI	4
I. Jak zacząć funkcjonować w obiegu artystycznym i dlaczego tak ważna jest proaktywność?	4
II. Współpraca z galerią: FAQ.....	5
III. Świat sztuki czy rynek sztuki? – podstawowe pojęcia.....	7
2. PLAN ROZWOJU ARTYSTYCZNEGO	10
I. Jak planować, gdy trudno planować. O planowaniu rozwoju artystycznego i nie tylko.	10
II. Plusy i minusy, czyli bilans tego, co udało mi się zrobić i co jest do rozwoju.....	11
III. Plan rozwoju na 3 lata	14
IV. Portfolio artystyczne- podstawowe informacje.....	18
V. Baza konkursów dla twórców	19
VI. Mapowanie instytucji kultury	23
VII. Analiza SWOT	24
3. NGO JAKO SEKTOR KULTURY:.....	29
I. Podstawowe pojęcia.....	29
II. Fundacja a stowarzyszenie- podstawowe różnice	29
III. Jak szukać dofinansowania?.....	31
IV. Od projektu do działania. Co zawiera wniosek?	31
V. Przykładowy arkusz do wstępnego opisywania projektu:	34
VI. List intencyjny/oferta sponsorska – odmiana wniosku o dofinansowanie.....	37
4. CZY PRAWO CHRONI ARTYSTĘ I JEGO SZTUKĘ?	42
I. Czy każdy utwór sztuk wizualnych podlega ochronie na gruncie prawa autorskiego?.....	42
II. Czy wszystkie dzieła sztuki są objęte ochroną prawa autorskiego?.....	43
III. A co z ideą? Jak ją chronić?	44
IV. Czy wygląd człowieka podlega ochronie na gruncie prawa autorskiego?	44
V. Prawne kategorie utworów	45
VI. Domniemanie autorstwa – czyli co?	49
VII. Jak wykazać autorstwo utworu i dlaczego jest to takie ważne?.....	49
VIII. Prawa autorskie osobiste i majątkowe. Czy są zbywalne i jak długo trwają?.....	50

1. ŚWIAT SZTUKI CZY RYNEK SZTUKI

Podstawy współpracy z galeriami sztuki

Natalia Cieślak, specjalistka ds. merytorycznych, Galeria Sztuki Wozownia w Toruniu

I. Jak zacząć funkcjonować w obiegu artystycznym i dlaczego tak ważna jest proaktywność?

Proaktywność – postawa, zgodnie z którą przyjmuje się, że to jednostka odpowiedzialna jest za swoje życie poprzez dokonywanie wyborów, ustalanie i osiągnięcie celów; działa ona w obszarach swojego wpływu, nie zajmuje się tym, co było, będzie czy nie jest od niej zależne, nie czeka, aż ktoś „wręczy” jej „instrukcję postępowania” i „pudełko z narzędziami”, korzysta z pojawiających się możliwości i własnych zasobów.

Jak młody artysta / młoda artystka może realizować postawę proaktywną? Może:

- angażować się w projekty realizowane w ramach studiów – to one będą stanowiły podstawę pierwszego portfolio;
- organizować się w oddolne inicjatywy studenckie (warto zadać sobie pytanie: jakimi środkami dysponujemy i co możemy zorganizować sami?);
- brać udział w konkursach i open callach – szukać ich w Internecie, śledzić profile społecznościowe różnych instytucji („trzymać rękę na pulsie”);
- aplikować o stypendia – na szczeblu lokalnym, ale też wyżej: MKDNIŚ, NCK itp.;
- starać się o udział w pobytach rezydencyjnych – każdy ośrodek ma inne zasady naboru, ale warto się nad tym tematem pochylić, bo rezydencja daje przestrzeń i środki do rozwoju, a potem także ewentualnie do prezentacji prac.

Konkursy i open calle:

- przykłady otwartych ogólnopolskich konkursów dla młodych artystów (i nie tylko): Rybie Oko (Słupsk), Młode Wilki (Szczecin), Bielska Jesień (Bielsko-Biała), Artystyczna Podróż Hestii (Warszawa) itp.;
- open call – otwarty nabór prac na wystawę związaną z daną tematyką, nabór prac / tekstów do publikacji, nabór projektów do realizacji w danej przestrzeni (galeryjnej, miejskiej) lub w ramach festiwalu.

Konkursy / open calle organizowane / współorganizowane w Wozowni:

- Triennale Małych Form Malarskich – od 2019 roku formuła rozszerzona o studentów, 60 zł opłaty wpisowej; prace wybiera jury, które kwalifikuje artystów do udziału w wystawie; nagroda studencka – wystawa indywidualna, możliwość zdobycia nagrody Prezydenta, Marszałka, Dziekana WSP itp.

- Międzynarodowa Wystawa Rysunku Studenckiego – biennale organizowane przez Katedrę Rysunku UMK, jedną z nagród jest nagroda Wozowni – wystawa indywidualna, poza tym: nagrody pieniężne, wystawy w innych przestrzeniach i in.;
- wizytAKCJA 2022 – celem projektu jest zacieśnienie współpracy galerii ze studentami i absolwentami Wydziału Sztuk Pięknych UMK. Zakłada on zorganizowanie open calla, w ramach którego będą oni mieli okazję zgłosić propozycję swojej wystawy. Spośród zgłoszonych propozycji zostaną wybrane trzy najciekawsze, które zorganizowane będą w Wozowni w 2022 roku. Projekt skierowany jest do studentów i doktorantów Wydziału Sztuk Pięknych UMK w Toruniu oraz absolwentów uczelni, którzy ukończyli studia nie wcześniej niż w 2019 roku. Nabór rozpocznie się jesienią 2021.

Stypendia:

- aplikując o pieniądze na przedsięwzięcia artystyczne (np. stypendium Prezydenta, Marszałka) dodatkowym atutem jest upublicznienie efektów zrealizowanego stypendium. Warto zapytać, czy galeria nie udostępniłaby przestrzeni choć na krótki czas, wspomogłaby promocję wydarzenia (trzeba pytać odpowiednio wcześniej!). Przyda się list intencyjny.

Rezydencje (w kujawsko-pomorskim):

- prowadzi je m.in. galeria miejska bwa Bydgoszcz (4-tygodniowy pobyt: temat – wielokulturowość Bydgoszczy); przestrzeń W788 prowadzona m.in. przez Elżbietę Jabłońską, we wsi Kozielec koło Bydgoszczy.

II. Współpraca z galerią: FAQ

- **Chcę być artystą/artystką czynnie uczestniczącą w obiegu sztuki – od czego zacząć?**

Po pierwsze: robić swoje, tzn. rozwijać się artystycznie i intelektualnie i tworzyć jak najlepsze prace. To podstawa. Po drugie: nie odkładać nic na potem i jak najwcześniej zacząć wykazywać postawę proaktywną. Po trzecie: być widocznym – zwłaszcza w Internecie: stworzyć portfolio, stronę internetową i/lub fanpage i/lub profil na Instagramie. Oprócz prezentacji dorobku, trzeba pamiętać o tym, żeby wyraźnie zaznaczyć kontakt do siebie (e-mail)!

- **W jaki sposób proaktywna postawa może zaprocentować?**

Nawet małe wystawy realizowane w ramach uczelni pozwalają zdobyć pewne obycie z tematami takimi jak kwestie organizacji pracy, aranżacja przestrzeni itp. Rozbudowuje się nasza sieć kontaktów (nie tylko z osobami związanymi z instytucjami, ale i z innymi artystami). Pozwala to zostać dostrzeżonym / zapamiętanym (może to zaprocentować dopiero po latach, ale kuratorzy chętniej współpracują z kimś, kogo kojarzą, kto nie jest im zupełnie obcy).

- **Jakie mogę mieć oczekiwania względem galerii/institucji?**

Jeśli zostaniesz zaproszony do współpracy przez galerię/institucję, możesz oczekiwać m.in.:

- opieki merytorycznej i/lub pomocy organizacyjnej ze strony kuratora lub koordynatora przedsięwzięcia (to do nich zwracać się możesz z wszelkimi pytaniami i wątpliwościami);
- stworzenia takich warunków prezentacji Twoich prac, które są przez Ciebie akceptowalne;
- zapewnienia środków do prezentacji Twoich prac (np. sprzęt multimedialny), ewentualnie także materiałów do ich realizacji, ale (!) produkcja prac może odbywać się tylko w ramach uzgodnionego przez obie strony budżetu;
- zapłaty za Twoją pracę: zazwyczaj nie będą to wygórowane kwoty, ale wynagrodzenie (nawet symboliczne) Ci się należy;
- bezpieczeństwa prezentacji Twoich prac.

- **Czego instytucja będzie oczekiwać ode mnie?**

Przede wszystkim współpracy. Odpowiadaj więc na maile i telefony, wywiązuaj się ze zobowiązań, dąż do osiągnięcia kompromisu i uczestnicz w rozwiązywaniu pojawiających się problemów etc.

Kilka rad na koniec:

Nie miej zbyt wygórowanych oczekiwań.

Nie chciej wszystkiego „tu i teraz” – wszystko ma swój czas.

Nie oglądaj się na innych.

Próbuj, próbuj, próbuj, ale też... nie narzucaj się.

Wykład Agnieszki Sural „Na starcie: konkursy, stypendia, rezydencje”:

https://youtu.be/J6aFq5uN_Ko

materiały dodatkowe dla uczestników projektu „Artysta Zawodowiec 2020”:

https://ingart.pl/files/a5a052c7/artysta_zawodowiec_2020_materiały_uzupelniajace.pdf

więcej wykładów z cyklu „Artysta Zawodowiec 2020”:

<https://www.youtube.com/playlist?list=PLYr3ikobGwAGZertsML0J1bggHRCuDvxC>

materiały dodatkowe dla uczestników wcześniejszych edycji projektu „Artysta Zawodowiec”:

<https://ingart.pl/pl/materiały/artystazawo>

III. Świat sztuki czy rynek sztuki? – podstawowe pojęcia

Izabela Kiełek, edukatorka muzealna

Twórca - za twórcę uważa się osobę, która tworzy dzieła w zakresie architektury, architektury wnętrz, architektury krajobrazu, urbanistyki, literatury pięknej, sztuk plastycznych, muzyki, fotografii, twórczości audiowizualnej, choreografii i lutnictwa artystycznego oraz sztuki ludowej, będące przedmiotem prawa autorskiego.

Artysta - artysta to osoba wykonująca zarobkowo działalność artystyczną w dziedzinie sztuki aktorskiej i estradowej, reżyserii teatralnej i estradowej, sztuki tanecznej i cyrkowej oraz w dziedzinie dyrygentury, wokalistyki, instrumentalistyki, kostiumografii, scenografii, a także w dziedzinie produkcji audiowizualnej reżyserów, scenarzystów, operatorów obrazu i dźwięku, montażyстів i kaskaderów.

Wolny zawód - to przede wszystkim prowadzenie działalności bez zatrudnienia na podstawie umowy o pracę. Powinien wymagać szczególnego wykształcenia lub umiejętności. Działalność w ramach tego zawodu powinna być wykonywana na własny rachunek, samodzielnie i osobiście (przy ewentualnej pomocy osób podporządkowanych);

Dom aukcyjny – to typ przedsiębiorstwa handlowego, które zajmuje się sprzedażą „dóbr luksusowych”- przede wszystkim dzieł sztuki oraz antyków. Największe i najbardziej znaczące domy aukcyjne to londyńskie firmy Sotheby's i Christie's, mające swoje oddziały na całym świecie. W Polsce współczesny rynek sztuki kształtuje się od 1989 roku – najstarszym domem aukcyjnym jest Desa Unicum. Za rynek sztuki odpowiadają nie tylko domy aukcyjne i antykwariaty, ale również muzea, kolekcjonerzy, marchandzi oraz artyści, a także różnego rodzaju targi oraz bazy staroci (psujące rynek, gdyż bardzo często wprowadzają do obiegu falsyfikaty).

Katalog aukcyjny - Proces przeprowadzania aukcji rozpoczyna się od wyboru przedmiotów oraz stworzenia katalogu. W katalogu powinny znaleźć się następujące informacje: data i miejsce aukcji, typ aukcji, jej zakres (zwykle określany tytułem katalogu), krótkie wprowadzenie (może dotyczyć np. historii sprzedawanej kolekcji) oraz listę obiektów. Do katalogu dołączona jest zwykle errata oraz regulamin (warunki) sprzedaży aukcyjnej.

Aukcja tradycyjna - jest to najprostszy typ, opierający się na bezpośrednim uczestnictwie zainteresowanych; każdy z zarejestrowanych uczestników otrzymuje tzw. lizak z numerem, za pomocą którego licytuje obiekty kolejno wyczytywane przez aukcjonerę z katalogu. Tradycyjna aukcja może przebiegać w systemie holenderskim lub anglosaskim. System holenderski (stosowany między innymi przez Rempex), dopuszcza obniżanie ceny, czyli licytację „do dołu”. W systemie anglosaskim licytację zaczyna się od kwoty niższej niż rezerwowa (kwota satysfakcjonująca właściciela obiektu). Jeżeli obiekt nie osiągnie ceny rezerwowej, dopuszczalne jest tzw. licytowanie do ściany, czyli podbijanie kwoty przez dom

aukcyjny, aż do osiągnięcia ceny rezerwowej. Możliwa jest również warunkowa sprzedaż obiektu, a decyzja o jego sprzedaży zależna jest od decyzji właściciela.

Aukcja ofertowa - oferta dotycząca kupna składana jest pisemnie i wymaga wpłacenia wadium. Nie jest stosowana przy aukcjach dzieł sztuki. Typem aukcji ofertowej jest aukcja w systemie Vickrey'a, stosowana była głównie do nieruchomości oraz wyjątkowo drogich przedmiotów. Wpłacaną kwotą była druga w kolejności. Obecnie system ten nie jest już praktykowany, ze względu na dość skomplikowaną procedurę.

Aukcja zamknięta - jest dedykowana dla określonego, wąskiego grona klientów. W Polsce zorganizowana zaledwie kilkakrotnie, mało popularna ze względu na jej niejawność.

Aukcja bez udziału klienta na sali - może zakładać udział telefoniczny lub za pomocą łącza internetowego. Niewątpliwą zaletą takiego rodzaju aukcji jest możliwość uczestnictwa w licytacjach w dowolnym miejscu na świecie. Ryzykiem są zdarzenia losowe, czyli przerwanie połączenia w najmniej odpowiedniej chwili. Również domy aukcyjne decydujące się na wprowadzenie tego rodzaju aukcji ponoszą pewne ryzyko związane z nierzetelnymi licytatorami, którzy po wylicytowaniu przedmiotu potrafią po prostu zniknąć, nie wykazując zainteresowania już kupionym obiektem.

Aukcja internetowa - zdobywa coraz większą popularność, stosowana zwłaszcza do licytacji dzieł sztuki. Licytacja odbywa się na przygotowanym portalu, na którym można znaleźć katalogi aukcyjne. Przykładem może być działalność artinfo.pl, gdzie wykorzystywana jest aukcja internetowa z systemem dogrywki. System dogrywki uruchamiany jest przez zgłoszenie oferty na 10 minut przed zakończeniem aukcji. W czasie dogrywki obiekt może zostać sprzedany, gdy od ostatniego zgłoszenia upłynie 10 minut i w tym czasie nie zostaną odnotowane żadne wyższe oferty.

Cena wywoławcza - kwota, od jakiej aukcjoner rozpoczyna licytację.

Cena rezerwowa - ustalona z właścicielem, jest to najniższa kwota za jaką można sprzedać obiekt.

Cena gwarancyjna (gwarantowana) - została wprowadzona w latach 70-tych przez Sotheby's. Jest to gwarant, że dom aukcyjny wypłaci określoną kwotę właścicielowi (zwłaszcza, gdy dochodzi do sprzedaży całej kolekcji).

Estymacja - są to „widełki”, czyli przedział wartości obiektu.

Cena „spod młotka” - cena podawana przez aukcjонера.

Cena sprzedaży - na nią składa się cena „spod młotka” wraz z opłatami aukcyjnymi. Kiedy do informacji publicznej podawane są równe kwoty, zwykle oznacza to podanie ceny „spod młotka”, a kwoty nierówne oznaczają podanie rzeczywistej kwoty zakupu.

Wadium - forma kaucji, którą uczestnicy aukcji zobowiązani wpłacenia określonej kwoty – najczęściej jest to ok. 10 procent od wartości przedmiotu licytowanego. Nie jest wymagana przy każdej aukcji.

Wartość rynkowa - obiektywna, utrzymująca się na rynku wartość danego obiektu, która wynika m.in. z rekordów aukcyjnych. Wartość ta zazwyczaj określana jest przez rzeczoznawcę.

2. PLAN ROZWOJU ARTYSTYCZNEGO

I. Jak planować, gdy trudno planować. O planowaniu rozwoju artystycznego i nie tylko.

Ewa Banaszak, doradca i trener, kierownik Biura Karier UMK.

„Robienie większej liczby rzeczy w krótszym czasie to nie to samo, co robienie właściwych rzeczy”

Stephen R. Covey

Amerykański psycholog Stephen Covey pracował ludźmi, którzy odnieśli sukces w życiu zawodowym, m.in. menadżerami dużych firm, także z twórcami. Prowadził dla nich min. zajęcia związane z zarządzaniem czasem, zarządzaniem zespołem. Osoby te podchodziły do niego podczas przerwy i mówiły mu że, właściwie z planowaniem nie mają problemów. Ich czas był wypełniony od 8:00 rano do 20:00 wieczorem. Mimo, że powodziło im się bardzo dobrze, jednak nie byli szczęśliwi. Najczęściej problemy ujawniały się w ich w życiu rodzinnym - byli po rozwodach, dzieci miały kłopoty z narkotykami. Kiedy udawało im się pogodzić życie rodzinne i zawodowe, bywało że szwankowało zdrowie – wrzody żołądka, zawały serca. Stephen Covey napisał bardzo interesującą książkę „Najpierw rzeczy najważniejsze” o planowaniu swojej ścieżki, będącą owocem jego długoletnich przemyśleń i doświadczeń. Jego zdaniem, abyśmy byli spełnieni, zdrowi musi istnieć równowaga między czterema sferami naszego życia:

- **Sferą intelektualną** - studia, kursy, rozwój artystyczny
- **Sferą społeczną** - nasze relacje z bliskimi, przyjaciółmi, sąsiadami
- **Sferą fizyczną** - związana jest z naszym zdrowiem- sport, dobre odżywianie się (zdrowe śniadanie, obiad, kolacja), sen
- **Sferą duchową** - dla osób wierzących jest to rozwój relacji z Bogiem, dla osób niewierzących to rozwój w sferze etyki . Możemy bowiem świetnie planować i odnosić ogromne sukcesy, ale nie zawsze jest to etyczne, czego przykładem może być mafia czy III Rzesza.

Dobre planowanie swojego rozwoju według Stephena Coveya, to nie dążenie do tego, by w jak najkrótszym czasie zrobić jak najwięcej rzeczy, ale określenie, co jest dla mnie najważniejsze i realizowanie tych najistotniejszych celów.

Najtrudniej jest planować rozwój, a potem konsekwentnie realizować swoje cele, wtedy gdy nikt ich za nas nie rozlicza z wykonania, tylko musimy robić to sami – tak jest właśnie z planowaniem pracy artystycznej i tego, co chcielibyśmy w tej dziedzinie osiągnąć.

A oto kilka zadań, które możemy wykonać, aby to planowanie nam się powiodło i abyśmy mieli przekonanie, że dobrze wykorzystujemy nasz czas i robimy rzeczy, na których nam zależy.

II. Plusy i minusy, czyli bilans tego, co udało mi się zrobić i co jest do rozwoju

Poniżej znajdują się dwie tabele: + oraz -

+ W plusach napisz z czego jesteś zadowolony w każdej z 4 sfer swojego życia (postaraj się podać przynajmniej 4-5 przykładów w każdej części). Nie muszą to być sukcesy ogromne typu stypendium ministerialne. Może to być np. samodzielna wystawa, trudny projekt, który udało ci się wykonać, bardzo dobre relacje z siostrą, biegasz kilka razy w tygodniu, piszesz bloga itp.

- W minusach nie pisz o swoich klęskach niepowodzenia od przedszkola ;) , ale o tym w czym chciałbyś się rozwinąć, czego ci jeszcze brakuje w każdej z 4 sfer twojego życia (postaraj się podać przynajmniej 4-5 przykładów w każdej części). Może chciałbyś nauczyć się projektowania 3D, planujesz podróż do USA, chciałbyś jeść 3 zdrowe posiłki w ciągu dnia, spać 8 godzin. Może myślisz o tym, aby kupić mieszkanie. Brakuje ci kogoś bliskiego, chcesz w przyszłości założyć rodzinę. Może chciałbyś naprawić relacje z kimś ważnym. Tutaj można też wpisać „pożeracze czasu” (zbyt długie pogawędki telefoniczne, surfowanie po Internecie), które chcielibyśmy wyeliminować.

<p style="text-align: center;">Sfera intelektualna</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p>	<p style="text-align: center;">Sfera społeczna</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p>
<p style="text-align: center;">Sfera fizyczna</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p>	<p style="text-align: center;">Sfera duchowa</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p>

<p>Sfera intelektualna</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p>	<p>Sfera społeczna</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p>
<p>Sfera fizyczna</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p>	<p>Sfera duchowa</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p>

Teraz przystępujemy do określania naszych celów.

Metoda SMART pomaga w tym, aby udało się je nam zrealizować

Przykład „Chcę budować swoją markę na rynku sztuki”

Cele powinny być:

S – skonkretyzowane: „Aby zacząć budować moją markę na rynku sztuki stworzę portfolio on-line”

M – mierzalne „ Portfolio będzie pokazywało wszystkie najważniejsze obszary mojej działalności artystycznej – malarstwo, fotografię, animacje 2D, grafikę użytkową po 8 przykładów najlepszych prac

A – akceptowalne: „Tak, wiem, że jest to bardzo potrzebne, choćby po to, by dostać się na praktyki

R – realistyczne „ Zaczę od 5 przykładów w każdym z obszarów – takich, z których jestem najbardziej zadowolony”

T – terminowe: „ Będę pracować nad portfolio w soboty w godzinach 20.00 – 22.00. Zaczę od najbliższej soboty, czyli 1.05.2021 a skończę do 30.06.2021”

Zamień to, co napisałeś w plusach i minusach na cele **stosując metodę SMART**. (Pamiętajmy, że to z czego jesteśmy zadowoleni też możemy rozwijać.)

Nie śpiesz się, bądź maksymalnie konkretny, nie oszczędzaj miejsca.

III. Plan rozwoju na 3 lata

Bardzo często martwimy się, że nie udaje się nam realizować swoich marzeń, odkładamy je na potem – plan sprawia, że zaczynamy je wcielać w życie.

- Pomyśl o jakiejś metaforze życiowej drogi, związanej z twoją pasją, misją, rolami, jakie pełnisz lub chcesz pełnić w życiu. Forma planu może to odzwierciedlać. Chodzi o to, aby jego tworzenie nie było nudne i męczące, ale inspirujące, zapadające w pamięć i motywujące.
- Dobrze, by było byś w planie zastosował metodę SMART
- Dalej znajdziesz przykłady, które mogą się przydać, gdy będziesz myśleć o koncepcji planu

Przykład metafory drogi artystycznego rozwoju:

Piotr Beczała, tenor, występuje w największych i najlepszych domach operowych na świecie.

Zaczął śpiewać w chórze, gdy miał 19 lat, potem studiował w Akademii Muzycznej w Katowicach.

Na początku swojej drogi miał wiele problemów, bo okazało się, że po studiach niewiele umie.

Uparł się, że się nauczy dobrze śpiewać.

Foto: Eberhard Grossgasteiger

„Nie nastawiam się na zdobywanie szczytów w swoim zawodzie, bo to alpinizm ekstremalny. Ludzie chcą osiągnąć Mount Everest czy Kilimandżaro. A mój zawód to raczej łańcuch górski. I to jest fajne, że zdobywając pierwszy szczyt, widzi się następne. Przed wyjściem w góry, trzeba się najpierw zaaklimatyzować – nie jest zdrowo wjechać helikopterem od razu na wysokość 5 tysięcy metrów. Rozmawialiśmy na początku o drodze usłanej różami – nie ma jej! Ale bez tego jest łatwiej, bardziej się ceni to, co się osiągnęło. No i jest się pewniejszym w tym środowisku, które jest nieprzyjazne. Jest w nim bowiem mnóstwo polityki, zazdrości, zawiści. I znów odwołam się do przykładu z gór, a konkretnie do środowiska na wysokości 5 tysięcy metrów, gdzie jest co prawda przepięknie, ale trzeba wiedzieć, jak przeżyć.”

I jeszcze kilka przykładów metaforycznego spojrzenia na życie z dłuższej perspektywy

„Życie jest jak podróż pociągiem, ze wszystkimi przystankami, objazdami i katastrofami”- Anonim

Foto: Og Mpango

„Życie jest jak pudełko czekoladek - nigdy nie wiesz, co ci się trafi” – Forrest Gump

Foto: Pixbay

Bibliografia:

Stephen R. Covey, *Najpierw rzeczy najważniejsze*, wyd. Rebis, Poznań 2008 r.

Lothar J. Seiwert, *Zarządzanie czasem*, wyd. Placet, Warszawa 2005 r.

A teraz napisz / narysuj swój plan rozwoju w 4 sferach życia na najbliższe 3 lata!

A series of horizontal dotted lines provided for writing the development plan.

IV. Portfolio artystyczne- podstawowe informacje

Izabela Kiełek, edukatorka muzealna

Portfolio to:

- wizytówka artysty (często używany zamiast cv i listu motywacyjnego)
- résumé dorobku artystycznego
- pierwsza forma kontaktu z galeriami, inwestorami i potencjalnymi klientami

Składowe portfolio:

- Biografia artystyczna/BIO;
- Artist Resume;
- Artist Statement (czasem pisane jako Artist's Statement);
- Przykłady prac;
- Aktualności/Informacje prasowe;
- Kontakt;

Cechy dobrego portfolio:

w druku: Jasna i przejrzysta konstrukcja (bez krzykliwego i kolorowego tła oraz dziwacznych fontów);

w internecie: Najlepiej- własna domena. Należy unikać tworzenia domen na zasadzie: KASIAARTYSTKA.COM , KOWALCZYK.ART LUB NOWAKPHOTOGRAPHY;UNKANIE DOMEN KOMPLETNIE NIC NIE MÓWIĄCYCH (<http://grafia.cba.pl/>)

Portal Rynek i Sztuka, Kama Wróbel, *Czym jest port folio artysty i jak powinno wyglądać (cz. I)*, <https://rynekisztuka.pl/2013/08/26/czym-jest-portfolio-artysty-i-jak-powinno-wygladac-czesc-i/>

Portal Rynek i Sztuka, Kama Wróbel, *Czym jest port folio artysty i jak powinno wyglądać (cz.II)*, <https://rynekisztuka.pl/2013/09/02/czym-jest-portfolio-artysty-i-jak-powinno-wygladac-cz-ii/>

V. Baza konkursów dla twórców

Izabela Kiełek, edukatorka muzealna

Biennale Malarstwa Bielska Jesień - Jeden z najważniejszych polskich przeglądów sztuki. Bielska Jesień jest konkursem otwartym, przeznaczonym dla polskich artystów malarzy zamieszkałych w kraju lub za granicą. Kierowany jest do absolwentów wyższych szkół artystycznych, a także malarzy (osób pełnoletnich) nieposiadających dyplomu uczelni artystycznych, ale legitymujących się aktywnością twórczą i dorobkiem. Celem Bielskiej Jesieni jest przegląd i promocja polskiego malarstwa współczesnego. Organizatorem konkursu jest Galeria Bielska BWA w Bielsko-Białej.

<https://bielskajesien.pl/>

Tiff Open – otwarty konkurs fotograficzny, organizowany przez TIFF Center i fundację TIFF Collective. Udział w konkursie może wziąć każda osoba powyżej 18. roku życia, z wyłączeniem członków Fundacji TIFF Collective oraz pracowników firm współpracujących z Fundacją. Nie ma ograniczeń wynikających z dotychczasowego dorobku artystycznego bądź zawodowego. Termin nadsyłania zgłoszeń: **16.05.2021**

<http://tiff.wroc.pl/pl/>

IV Międzynarodowe Triennale Mediów Cyfrowych Radom-2021 - Uczestnikami konkursu mogą być wyłącznie studenci uczelni wyższych, które posiadają kierunki artystyczne, ich absolwenci (z ostatnich 5 lat). Tematem tegorocznej edycji jest czas. Do konkursu można nadesłać nie więcej niż trzy prace w każdej z dwóch kategorii (obraz statyczny lub obraz ruchomy). Zdobywca Grand Prix 4 MIĘDZYNARODOWEGO TRIENNALE MEDIÓW CYFROWYCH – Radom 2021 zostanie zaproszony do zorganizowania wystawy indywidualnej w Akademickiej Galerii Sztuki w roku 2022. Termin nadsyłania zgłoszeń: **13.06.2021**

<https://triennale.uniwersytetradom.pl/regulamin/>

II Ogólnopolskie Biennale Rysunku „Czas-Ruch-Przestrzeń” - Organizatorem konkursu jest Fundacja Pinata. Konkurs skierowany jest do artystów profesjonalnych oraz studentów IV - VI roku wyższych uczelni artystycznych. Zgłaszane prace powinny odnosić się do tematu CZAS – RUCH – PRZESTRZEŃ lub do jednego z tych trzech pojęć. Warunkiem udziału w konkursie jest nadesłanie od 1 do 3 prac rysunkowych. Efektem konkursu będzie wystawa w Galerii Sztuki Współczesnej we Włocławku w październiku 2021. Zdobywca Grand Prix otrzyma 2.000 zł. Termin nadsyłania zgłoszeń: **15.08.2021**

<http://pinatagroup.com/czas-ruch-przestrzen-2/>

IV Piotrkowskie Biennale Sztuki „Powrót z gwiazd” - Organizatorem konkursu jest Ośrodek Działań Artystycznych w Piotrkowie Trybunalskim. Konkurs jest adresowany do osób pełnoletnich – absolwentów wyższych szkół artystycznych, a także artystów nieposiadających dyplomu uczelni artystycznych, ale aktywnych twórczo, z udokumentowanym dorobkiem. Do konkursu można zgłaszać prace z zakresu sztuk wizualnych, takich jak malarstwo, grafika, rzeźba, fotografia, wideo, instalacja, obiekt, a także projekty intermedialne i multimedialne. Każdy artysta może zgłosić

maksymalnie 3 prace. Opłata za zgłoszenie pierwszej pracy wynosi 50 zł. Za każdą następną pracę należy zapłacić 20 zł. • Grand Prix – 15.000 zł • II miejsce – 10.000 zł • III miejsce – 5.000 zł. Termin nadsyłania zgłoszeń: **30.06.2021**

<https://biennalepiotrkow.pl/>

Japan International Manga Award - Organizatorem konkursu jest Ministerstwo Spraw Zagranicznych Japonii. Do konkursu można zgłaszać mangi wykonane w okresie ostatnich trzech lat (2018-2021). Manga musi mieć co najmniej 16 stron, a każdy uczestnik może przesłać jedną mangę. Prace należy przysyłać na adres Wydziału Informacji i Kultury Ambasady Japonii w Warszawie. Zwycięzca konkursu otrzyma Złotą Nagrodę. Zostaną przyznane także trzy Srebrne Nagrody oraz jedenaście Brązowych Nagród. Zdobywcy Złoty i Srebrny Nagród zostaną zaproszeni do Japonii na okres ok. 10 dni z okazji ceremonii wręczenia nagród. Termin nadsyłania zgłoszeń: **8.07.2021**

https://www.pl.emb-japan.go.jp/itpr_pl/manga_award.html

Międzynarodowy konkurs na krótką formę komiksową MFKiG – konkurs ma charakter otwarty, a organizatorem jest Stowarzyszenie Twórców „Contur”. Konkurs jest organizowany w ramach Międzynarodowego Festiwalu Komiksu i Gier w Łodzi. Każdy uczestnik może przesłać na konkurs jeden komiks o objętości do 8 plansz. Układ pionowy. Format A3 lub A4. Dopuszczalne techniki: rysunek, malarstwo, grafika komputerowa i fotografia. Tematyka prac może być dowolna. Wpisowe wynosi 30 zł. • Grand Prix: 7.000 zł • I nagroda: 4.500 zł • II nagroda: 3.500 zł • III nagroda: 2.000 zł • trzy wyróżnienia po 1.000 zł. Prace można przysyłać **od 1.06 do 31.07. 2021 r.** (decyduje data stempla pocztowego).

<https://komiksfestiwal.com/konkursy/miedzynarodowy-konkurs-na-krotka-forme-komiksowa/>

Global Peace Photo Award – konkurs fotograficzny organizowany przez Edition Lammerhuber we współpracy z Photographische Gessellschaft (PHG), UNESCO, Parlament Austrii, Austrian Parliament Reporting Association, International Press Institute (IPI), German Youth Photography Award oraz Fundacją Word Press Photo. Pięciu najlepszych fotografów otrzyma Pokojowy Medal im. Alfreda Frieda. Pokojowe Zdjęcie Roku otrzyma €10,000. Zwycięskie zdjęcie będzie umieszczone na wystawie przez rok w Parlamencie Austrii oraz będzie włączone do stałej kolekcji sztuki Austriackiego Parlamentu. Wszyscy zwycięzcy zostaną zaproszeni do Wiednia na ceremonię wręczenia nagród w Parlamencie Austrii 21 września 2021 roku. Koszty podróży i zakwaterowanie zostaną opłacone. Termin nadsyłania zgłoszeń: **23.05.2021**

<https://www.friedaward.com/>

III Ogólnopolski Konkurs Sztuki Witrażowej - Organizatorem konkursu jest firma K2online.pl z siedzibą w Legionowie. Uczestnicy konkursu mają zaprojektować witraż o tematyce „Piękny polski zakątek”. Prace należy dostarczyć w wersji elektronicznej: pliki jpg o rozdzielczości 300 dpi - szerokość: 2000 px, wysokość: 1500 px. • I miejsce: 1.000 zł • II miejsce: 500 zł • III miejsce: 200 zł. Termin nadsyłania zgłoszeń: **do 30.06.2021**

<https://barwyszkla.pl/iii-ogolnopolski-konkurs-sztuki-witrazowej/>

III Biennale Tkaniny Artystycznej w Poznaniu – organizatorem jest Fundacja Jak Malowana a partnerem Uniwersytet Artystyczny im. Magdaleny Abakanowicz w Poznaniu. Tematem jest „Przyszłość Wolności”. Praca zgłoszona do udziału w Biennale: • powinna powstać w okresie ostatnich 5 lat • nie przekraczać wymiarów 2m x 2m x 2m • nie przekraczać wagi 15 kg. Wystawa

Główna odbędzie się w tzw. Starej Papierni zlokalizowanej przy ulicy Szyperskiej w Poznaniu. Jest to przestrzeń wystawiennicza Uniwersytetu Artystycznego im. Magdaleny Abakanowicz w Poznaniu. Termin nadsyłania zgłoszeń: **do 27.06.2021**

<http://btapoznan.pl/>

Ogólnopolski konkurs filmowy ZABYTKOMANIA 2021 – organizatorem konkursu jest Narodowy Instytut Dziedzictwa. Tegoroczna odsłona konkursu koncentruje się na dziedzictwie materialnym – obiektach zabytkowych służących celom związanym z wytwórstwem żywności, przygotowaniem, podawaniem, smakowaniem i spożywaniem posiłków. Zabytki te to między innymi zakłady produkcyjne przemysłu spożywczego, np. młyny, browary, piekarnie, jatki mięsne, jak również przedmioty codziennego użytku będące elementami zastawy stołowej itp. Drugim aspektem jest dziedzictwo niematerialne – tradycje kulinarne, kuchnia poprzednich pokoleń, zachowane przepisy, stare książki kucharskie, oryginalne receptury kuchni lokalnej bądź regionalnej. Wszystkie zgłaszane filmy muszą należeć do kategorii film dokumentalny/reportaż. Czas trwania filmów dokumentalnych i reportaży nie może przekraczać 5 minut. Filmy nie mogą być wcześniej publikowane ani zgłaszane do innych konkursów. Termin nadsyłania zgłoszeń **30.06.2021**

<http://zabytkomania.pl/>

Rezydencja artystyczna Bałtycka Galeria Sztuki Współczesnej w Słupsku- Rezydencje mają charakter międzynarodowy. Zapraszani są artyści z Polski i z zagranicy. Preferowane projekty artystycznych rezydencji dotyczą sztuki w przestrzeni publicznej, sztuki społecznie zaangażowanej. Zapraszamy przede wszystkim artystów, którzy pracują w przestrzeni publicznej, angażując lokalną społeczność. Artyści powinni podczas trwania rezydencji, odnieść się do miejsca, w którym się znajdują, a więc małej portowej miejscowości, angażując do swojej pracy (w miarę możliwości) społeczeństwo lokalne. Efektem finalnym powinna być wspólna praca artysty i mieszkańców. Program ma charakter cykliczny i obejmuje rzeźbę, ceramikę, fotografię, film, rysunek, malarstwo, performance.

<https://bgsw.pl/portfolio/program-rezydencji/>

Rezydencja artystyczna w Instytucie Grotowskiego we Wrocławiu - Nabór na rezydencję artystyczną dla indywidualnych twórców jest skierowany do artystów, w tym studentów drugiego stopnia oraz absolwentów szkół teatralnych, uczelni artystycznych i kierunków humanistycznych, m.in. wiedzy o teatrze i kulturoznawstwa, i ma na celu wsparcie proponowanego przez stypendystę projektu artystycznego o charakterze praktycznym lub teoretycznym. Pięciodniowy pobyt w siedzibie Instytutu we Wrocławiu obejmie rozwijanie przedstawionego w zgłoszeniu tematu badawczego – zakończonego pokazem pracy lub prezentacją dokumentacji z jej przebiegu, wzięcie udziału w praktyce artystów działających w Instytucie – m.in. Studia Kokyu, Studia Nucleus, Studia Voice In Progress, Szkoły Reny Mireckiej SŁOŃCE i Teatru ZAR, oraz możliwość kwerend w Czytelnii im. Ludwika Flaszena. W określonych przypadkach będzie istniała możliwość, by rozwijać swoje projekty pod okiem wybranych specjalistów współpracujących z Instytutem. Termin realizacji: **1.10.2021-1.10.2022**. Informacje na temat warunków naboru znajdują się na stronie internetowej.

<https://grotowski-institute.pl/projekty/program-stypendialny/#>

Rezydencja artystyczna w CK Zamek w Poznaniu – coroczny konkurs, organizowany przez Centrum Kultury Zamek w Poznaniu. Rezydencja dedykowana jest twórcom sztuk wizualnych.

<https://ckzamek.pl/podstrony/11-rezydencje-artystyczne/>

Przydatne strony internetowe- narzędzia do wyszukiwania konkursów:

Konkursy Kreatywne: <http://konkursykreatywne.pl/>

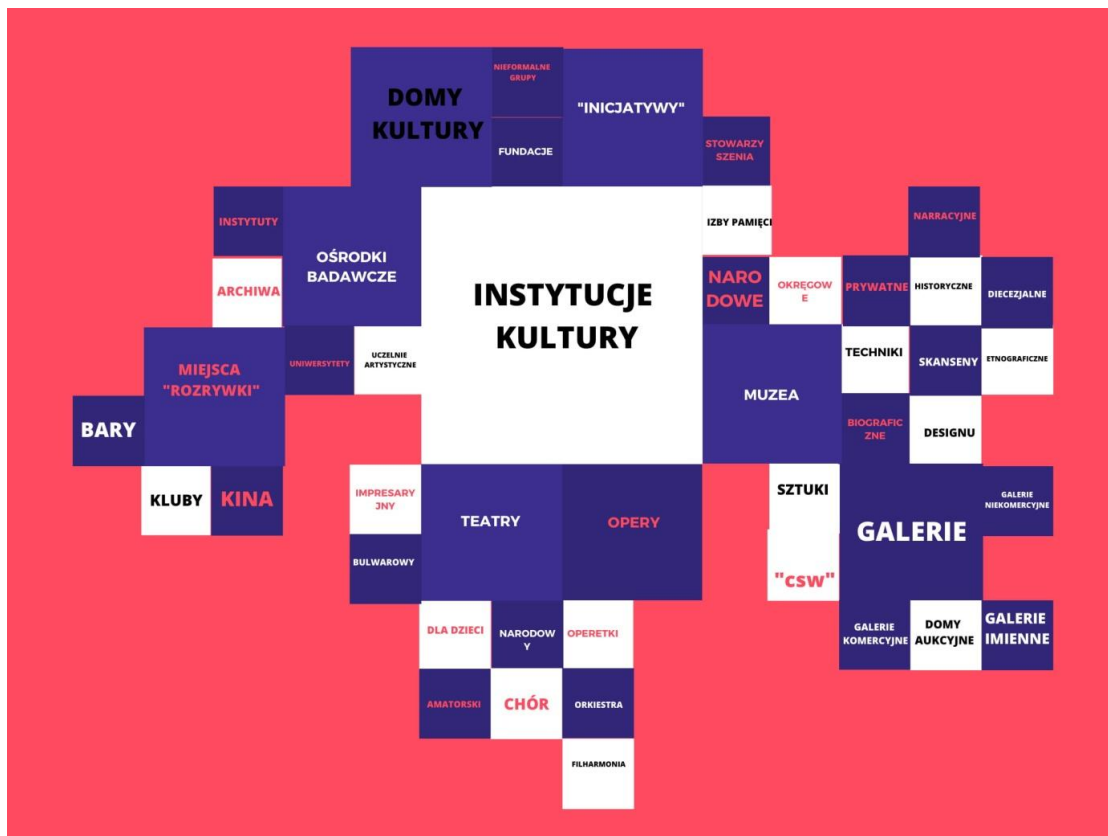
Aktualne Konkursy: <https://aktualnekonkursy.pl/konkursy-plastyczne>

Info Konkursy: <https://www.infokonkursy.pl/konkursy/konkursy-artystyczne/>

Moje Stypendium: <https://www.mojestypendium.pl/>

VI. Mapowanie instytucji kultury

Izabela Kielek, edukatorka muzealna

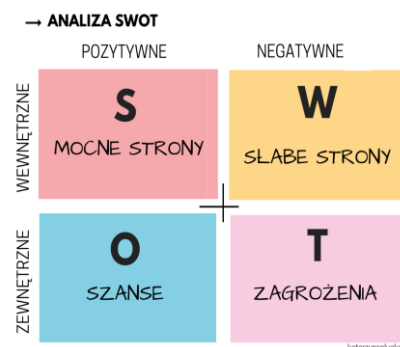
Mapowanie kultury polega na określeniu lokalizacji instytucji kulturalnych i miejsc organizowania wydarzeń kulturalnych w przestrzeni miasta. Przestrzeń miasta – budynki, obiekty, obszary i miejsca – służąca celom kulturalnym wpływa zarówno na rozwój kultury, jak i na korzystanie z oferty kulturalnej. Brak przestrzeni dla kultury może być pierwszą, banalną i przyziemną, ale istotną barierą w jej rozwoju. Lokalizacje przestrzeni dla kultury w mieście wiążą się z podziałem kosztów i korzyści wynikających z tych lokalizacji między różne grupy mieszkańców i użytkowników miasta.

VII. Analiza SWOT

Izabela Kiełek, edukatorka muzealna

-Analiza SWOT polega na podzieleniu zebranych informacji na cztery grupy (cztery kategorie czynników strategicznych):

- **S** (*Strengths*) – mocne strony: wszystko to co stanowi atut, przewagę, zaletę,
- **W** (*Weaknesses*) – słabe strony: wszystko to co stanowi słabość, barierę, wadę,
- **O** (*Opportunities*) – szanse: wszystko to co stwarza szansę korzystnej zmiany,
- **T** (*Threats*) – zagrożenia: wszystko to co stwarza niebezpieczeństwo zmiany niekorzystnej.

Analiza SWOT krok po kroku:

1. **Zbierz informacje o firmie/organizacji/osobie i jej otoczeniu.**
2. **Określ mocne i słabe strony.**
3. **Określ szanse i zagrożenia.**
4. **Oceń każdy z czynników.**

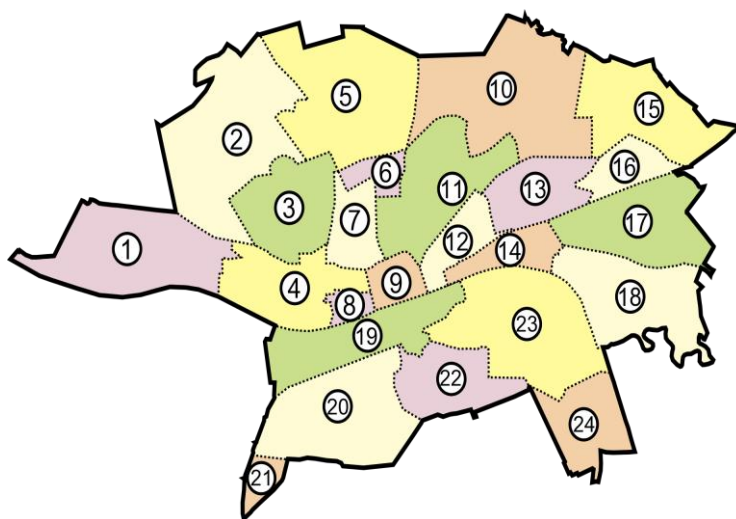
Ogólne wytyczne analizy SWOT można określić jako:

- Unikanie zagrożeń
- Wykorzystywanie szans
- Wzmacnianie słabych stron
- Opieranie się na mocnych stronach

Spójrz na mapę z lokalizacjami dzielnic Torunia. Spróbuj uzupełnić nazwami dzielnic poniższą tabelę z instytucjami.

1. Starotoruńskie Przedmieście
2. Barbarka
3. Bielany
4. Bydgoskie Przedmieście
5. Wrzosy
6. Koniuchy
7. Chełmińskie Przedmieście
8. Rybaki
9. Stare Miasto
10. Katarzynka
11. Mokre
12. Jakubskie Przedmieście
13. Rubinkowo
14. Winnica
15. Grębocin nad Strugą
16. Bielawy
17. Na Skarpie
18. Kaszczorek
19. Piaski
20. Podgórz
21. Glinki
22. Stawki
23. Rudak
24. Czerniewice

L.P.	LISTA ORGANIZACJI	LOKALIZACJA (DZIELNICA)
1.	MO w Toruniu- oddział Ratusz Staromiejski	9. Stare Miasto
2.	MO w Toruniu- Dom Mikołaja Kopernika	
3.	MO w Toruniu- Muzeum Historii Torunia w Domu Eskenów	
4.	MO w Toruniu- Muzeum Sztuki Dalekiego Wschodu (Kamienica Pod Gwiazdą)	

5.	MO w Toruniu- Muzeum Toruńskiego Piernika	
6.	MO w Toruniu – Muzeum Podróżników im. Tonego Halika	
7.	MO w Toruniu - Muzeum Twierdzy Toruń	
8.	Muzeum Etnograficzne	
9.	Żywe Muzeum Piernika	
10.	Muzeum Zabawek i Bajek	
11.	Fundacja prof. gen. Elżbiety Zawackiej Archiwum i Muzeum Pomorskie AK oraz Wojskowej Służby Polek	
12.	Muzeum Uniwersyteckie	
13.	Muzeum Diecezjalne w Toruniu	
14.	Centrum Sztuki Współczesnej "Znaki Czasu"	
15.	Galeria Sztuki Wozownia	
16.	Galeria i Ośrodek Plastycznej Twórczości Dziecka	
17.	Galeria ZPAP	
18.	Mała Galeria Fotografii ZPAF	
19.	Galeria Domu Muz i Fotogaleria	
20.	Galeria Omega im. Marka Hoffmanna	
21.	Galeria Forum	
22.	Galeria Rusz	
23.	Wirtualna Galeria 21 Wieku	
24.	Teatr im. Wilama Horzycy	
25.	Kujawsko-Pomorski Impresaryjny Teatr Muzyczny	
26.	Teatr "Baj Pomorski"	
27.	Centrum Kulturalno-Kongresowe Jordanki	
28.	Toruńska Orkiestra Symfoniczna	
29.	Centrum Kultury "Dwór Artusa"	
30.	Toruńska Agenda Kulturalna	
31.	Europejskie Centrum Filmowe "Camerimage"	
32.	Centrum Nowoczesności Młyn Wiedzy	
33.	Akademickie Centrum Kultury i Sztuki "Od Nowa"	
34.	Centrum Kultury "Zamek Krzyżacki"	
35.	Młodzieżowy Dom Kultury	
36.	Wojewódzki Ośrodek Animacji Kultury	
37.	FUNDACJA PINATA	
38.	FUNDACJA TUMULT	
39.	FUNDACJA STUDIO M6	
40.	FUNDACJA EUROPEJSKIEJ AKADEMII SZTUKI	
41.	FUNDACJA AMICUS UNIVERSITATIS NICOLAI COPERNICI	
42.	FUNDACJA GENERAŁ ELŻBIETY ZAWACKIEJ. ARCHIWUM I MUZEUM POMORSKIE ARMII KRAJOWEJ ORAZ WOJSKOWEJ SŁUŻBY POLEK	
43.	STOWARZYSZENIE PRZYJACIÓŁ ZAKŁADU KONSERWACJI MALARSTWA I RZEźBY POLICHROMOWANEJ TORUŃSKIEJ SZKOŁY KONSERWACJI	
44.	FUNDACJA KORZENIE KULTURY	
45.	FUNDACJA FOR PHOTOGRAPHY	

46.	FUNDACJA ZW	
47.	STOWARZYSZENIE SZTUKA CIĘ SZUKA	
48.	STOWARZYSZENIE HISTORYKÓW SZTUKI	
49.	STOWARZYSZENIE PRZYJACIÓŁ WSZP	
50.	STOWARZYSZENIE ARTYSTYCZNE OTWARTE	
51.	STOWARZYSZENIE SZTUKI NOWOCZESNEJ W TORUNIU	
52.	POLSKIE STOWARZYSZENIE SZTUKI ORIENTU	
53.	TOWARZYSTWO PRZYJACIÓŁ MUZEUM OKRĘGOWEGO	

3. NGO JAKO SEKTOR KULTURY:

Izabela Kiełek, edukatorka muzealna

I. Podstawowe pojęcia

Freelancing- wg. słownika Języka Polskiego praca bez etatu, realizowanie projektów na zlecenie

Projekt- Obejmuje szereg konkretnych działań podejmowanych w przeciągu danego okresu, których **wynikiem będzie osiągnięcie wcześniej określonych rezultatów lub produktów**, mających na celu rozwiązanie konkretnego problemu.

NGO - to organizacje pozarządowe- organizacje działające na rzecz wybranego interesu i działające non profit (nie uzyskują przychodu).Najbardziej typowe i najliczniejsze formy prawne w Polsce, w jakich zakładane są i działają organizacje pozarządowe, to **fundacje i stowarzyszenia**

II. Fundacja a stowarzyszenie- podstawowe różnice

Fundacja jest powoływana dla celów społecznie lub gospodarczo użytecznych, wyposażona w majątek przeznaczony na realizację tych celów, ustanawiana przez fundatora. Osobę tworzącą fundację nazywamy **fundatorem**. Fundatorem może zostać zarówno obywatel polski jak i cudzoziemiec, ponieważ, zgodnie z ustawą, „fundację mogą ustanowić osoby fizyczne niezależnie od ich obywatelstwa i miejsca zamieszkania”

Zakładanie fundacji:

1. Ustalamy cel działania fundacji- musi znaleźć się w statucie;
2. Fundator określa fundusz założycielski (mogą to być pieniądze, papiery wartościowe, rzeczy ruchome i nieruchome oddane na własność fundacji) Przyjęło się, że minimalna wysokość funduszu założycielskiego wynosi od 500 do 1000 zł. ;
3. Niezbędne – określona wysokość funduszu założycielskiego oraz napisany akt fundacyjny (założycielski) -oświadczenie woli fundatora zmierzające do ustanowienia fundacji, określające cel fundacji i majątek przeznaczony na realizację tego celu.
4. Statut fundacji
5. Rejestracja w Krajowym Rejestrze Sądowym-

Stowarzyszenie to grupa osób, które mają wspólne zainteresowania lub wspólny cel-razem chcą je realizować. Stowarzyszenia dzielimy na **zwykłe** i **rejestrowe**.

Stowarzyszenie zwykłe (grupa nieformalna):

- Ma prostą strukturę organizacyjną- do założenia wystarczą 3 osoby (fizyczne), nie ma statutu, tylko regulamin
- Rejestracja stowarzyszenia zwykłego polega na wpisaniu go do ewidencji stowarzyszeń zwykłych prowadzonej w danym starostwie/urzędzie miasta.
- Stowarzyszenie zwykle nie może prowadzić działalności gospodarczej, prowadzić odpłatnej działalności pożytku publicznego, łączyć się z innymi stowarzyszeniami, łączyć się z osobami prawnymi (firmami).
- Stowarzyszenie zwykle **uzyskuje środki na działalność wyłącznie ze składek członkowskich, darowizn, spadków, zapisów, dochodów z majątku stowarzyszenia oraz ofiarności publicznej.**
- STOWARZYSZENIE ZWYKŁE NIE MA OSOBOWOŚCI PRAWNEJ (brak rejestru w KRS)
- Musi mieć nadany NIP i wpisany do ewidencji stowarzyszeń zwykłych

Stowarzyszenie rejestrowe:

- Założyć je może min. 7 osób;
- Musi mieć statut, który jest zatwierdzany na obowiązkowym pierwszym walnym zebraniu powołującym organizację; wtedy powoływany jest też zarząd i komisja rewizyjna;
- Wpisane do KRS
- Może prowadzić działalność gospodarczą i ma osobowość prawną;

Stowarzyszenia i fundacje- podobieństwa:

- Obie mogą przyjmować darowizny i dotacje oraz ubiegać się o status Organizacji Pożytku Publicznego.
- Obie muszą prowadzić księgowość.
- Mogą zatrudniać pracowników i mieć wolontariuszy.
- Podobnie w obu przypadkach ma się też kwestia podatków. Zarówno stowarzyszenie, jak i fundacja mają obowiązek płacenia podatku dochodowego od osób prawnych i korzystać ze zwolnień, jeżeli realizują cele wskazane w ustawie o tym podatku.

Stowarzyszenia i fundacje – różnice:

- Tworząc stowarzyszenie nie potrzebujemy żadnego majątku. Podstawą działania fundacji jest tzw. fundusz założycielski
- Kiedy zakładamy stowarzyszenie zarejestrowane, musimy znaleźć co najmniej 7 członków i mogą to być tylko osoby fizyczne. Fundację zakłada fundator (jeden lub kilku) i może być to zarówno osoba fizyczna jak i prawna.
- Cel: stowarzyszenie – może obrać dowolny cel zgodny z prawem, niezarobkowy, gdzie celem może być wspieranie także własnych członków. Fundacja musi mieć cel zgodny z prawem, społecznie lub gospodarczo użyteczny, niezarobkowy, no i nie może wspierać swoich członków czy władz.
- Stowarzyszenie w swoich obowiązkach ma walne zgromadzenie lub zebranie członków, komisję rewizyjną, zarząd. W przypadku fundacji niezbędny jest tylko zarząd (np. prezes i wiceprezes) oraz nieobowiązkowo organ kontroli wewnętrznej.

- Fundacja ma dodatkowo obowiązek składania co roku sprawozdania z prowadzonej działalności wobec ministra wskazanego przez fundatora jako organ nadzoru. Ponadto, powinien corocznie składać sprawozdanie finansowe do urzędu skarbowego. Ten drugi obowiązek spoczywa również na stowarzyszeniu.

III. Jak szukać dofinansowania?

1. Sprawdzamy statut organizacji, w której działamy- mamy tam określony zakres działań użyteczności publicznej;
2. Prowadzimy „kalendarz naborów”;
3. Liczymy siły na zamiary- bardzo często dotacja pokryje tylko część wydatków, więc musimy się do tego odpowiednio przygotować

Podstawowe miejsca, gdzie możemy sprawdzać nabory:

- MKDNIŚ- Programy Ministra (<https://www.gov.pl/web/kultura/programy-mkidn-2021>);
- Witkac.pl – generator wniosków, z którego korzysta sporo jednostek samorządowych (<https://www.witkac.pl/strona>)
- Dofinansowanie jednostek samorządu terytorialnego- w Toruniu będzie to:
 - Urząd Miasta Torunia- serwis Orbitorun.pl (<https://www.orbitorun.pl/>)
 - Urząd Marszałkowski – serwis (<https://ngo.kujawsko-pomorskie.pl/>)
 - Urząd Wojewódzki- konkursy ofert zamieszczane na stronie Województwa
 - Wyszukiwarki komercyjne: <https://www.biznes-polska.pl/dotacje/>
 - Portal Organizacji Pozarządowych NGO.pl <https://fundusze.ngo.pl/aktualne>
 - Fundusze Europejskie <https://www.funduszeuropejskie.gov.pl/>
 - Narodowe Centrum Kultury NCK <https://nck.pl/dotacje-i-stypendia>
 - Granty bezpośrednio od większych fundacji, stowarzyszeń, instytucji
Np.: <https://fundacja.santander.pl/>
 - <https://www.mojestypendium.pl/> - wyszukiwarka grantów i stypendiów dla studentów

IV. Od projektu do działania. Co zawiera wniosek?

Cechy dobrego projektu:

- Posiada cel
- Jest realistyczny (bierze pod uwagę potrzeby i zasoby)
- Jest ograniczony w czasie (ma termin realizacji)
- Ma rozsądnie rozdzielone zadania
- Jest elastyczny- dopuszczamy zmiany
- Jest etapowy: Planowanie-organizacja-realizacja-monitoring

Kluczowe dla realizacji pomysłu jest mądre zarządzanie projektem. Warto pomyśleć o nim w systemie zarządzania projektem **PCM**:

- Project
- Cycle
- Management

czyli:

- Zarządzanie
- Projektem
- W cyklu

Problem → cel → działanie → efekt (rezultat)

Części składowe projektu:

A. CZĘŚĆ PIERWSZA

- Merytoryczny opis przedsięwzięcia
- Innowacyjność projektu
- Doświadczenie osób zaangażowanych w realizację projektu
- Skala oddziaływania – grupy docelowe, dla których przewidziane jest to wydarzenie

Grupa docelowa, czyli:

- Wsparcie w ramach projektu może zostać skierowane do osób lub/i instytucji;
- należy opisać grupę docelową oraz uzasadnić wybór tej konkretnej grupy; wskazać problemy, bariery, oczekiwania grup (-y);
- opis grup powinien uwzględniać ich cechy charakterystyczne, ważne z punktu widzenia realizacji projektu;
- należy wskazać sposób rekrutacji uczestników, dopasowany do grupy.

B. CZĘŚĆ DRUGA

- Harmonogram działania
- Koszty realizacji (budżet, z uwzględnieniem aktywów zewnętrznych; pułapki-dedykowany procent, brak możliwości zakupu środków trwałych, ceny brutto-netto, koszty kwalifikowalne lub nie, gdyż w wypadku działań fundacyjnych trzeba uwzględnić opodatkowanie)

Środki trwałe:

- są kompletne i zdadne do użytkowania
- stanowią własność lub współwłasność podatnika
- są wykorzystywane w działalności gospodarczej
- zostały nabyte lub wytworzone we własnym zakresie
- ich wartość początkowa przekracza 10.000 zł
- ich przewidywany okres użytkowania jest dłuższy niż rok

PRZYKŁADY: Samochody, maszyny, zestawy komputerowe, nieruchomości, inwentarz żywy, dzieła sztuki

C. CZĘŚĆ TRZECIA

► Rozliczenie projektu

Wskaźniki produktu (ang. output indicators)- dotyczą wyłącznie okresu realizacji projektu ,z tego też względu mogą być podawane tylko za te lata, w których projekt jest realizowany(nie powinny wykraczać poza planowany termin zakończenia realizacji projektu).Liczone są w jednostkach materialnych lub monetarnych.

Wskaźniki rezultatu (ang. results indicators) – mogą przybierać formę wskaźników materialnych (np. liczba przeszkolonych osób, które podniosły swoje kwalifikacje, zmniejszenie liczby wypadków drogowych, liczba nowych usług) lub finansowych (zmniejszenie kosztów, wzrost przychodów). Wskaźniki rezultatu należy przedstawić za okres nie wcześniejszy niż wskaźniki produktu, z uwagi na to, że zawsze są ich wynikiem.

Niezależnie od typu projektu pamiętamy o:

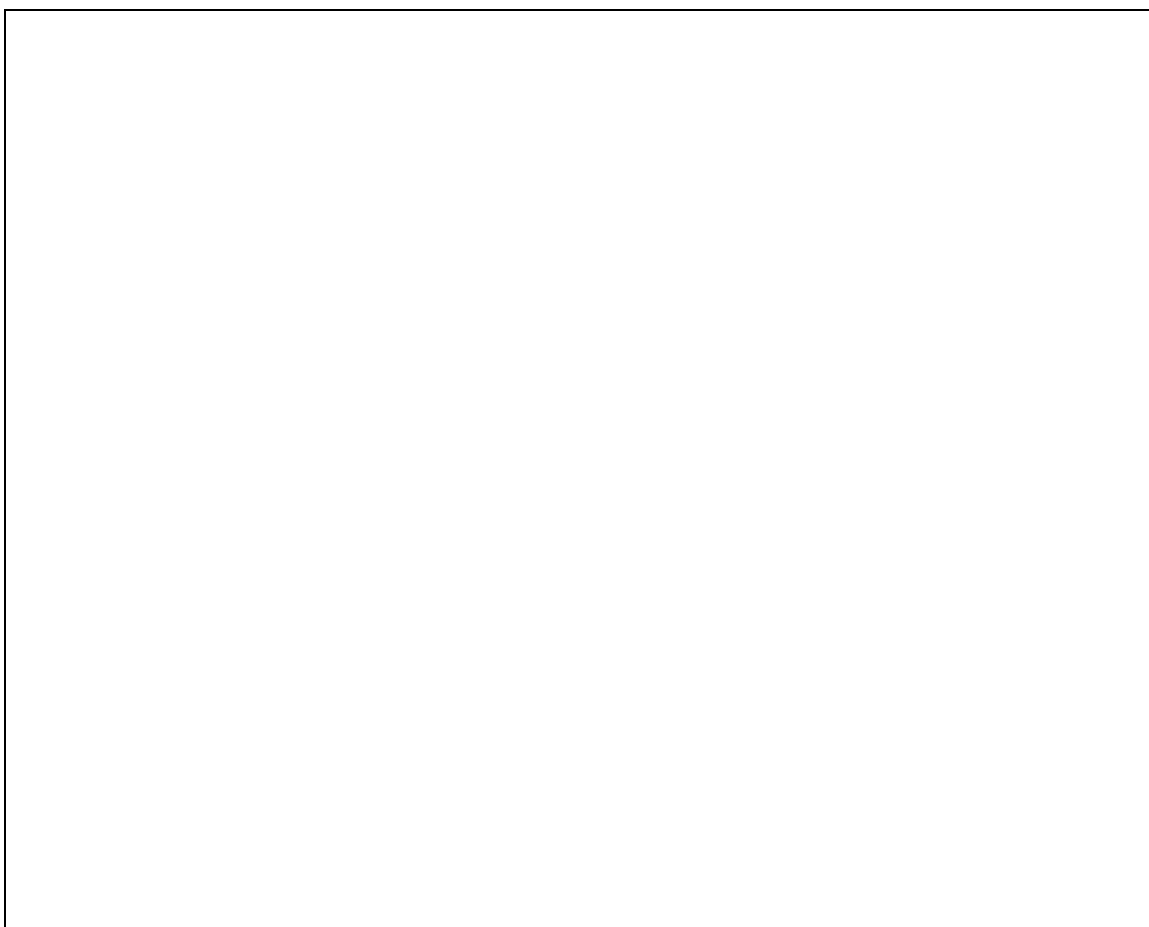
- Dokładnym przeczytaniu regulaminu
- Analizie SWOT
- Strukturze wniosku (Problemy-Cele-Działania-Rezultaty)
- Odpowiednio dostosowanym języku- treść musi być zrozumiała i rzeczowa, dość zwięzła. Dobrze jest wprowadzać konkretne dane liczbowe.

V. Przykładowy arkusz do wstępnego opisywania projektu:

PRZYKŁADOWY ARKUSZ DO OPISANIA PROJEKTU

1. Merytoryczny opis działania:

Krótki opis projektu, uwzględniający najważniejsze dane (kto jest organizatorem, termin rozpoczęcia wydarzenia, gdzie ma się ono odbywać, do kogo jest adresowane) oraz wskazujący na główny cel działania.

2. Innowacyjność projektu

Wskazanie, czy tego typu realizacja miała już miejsce (np. czy jest to wydarzenie cykliczne). Dlaczego ten projekt jest istotny?

3. Doświadczenie osób zaangażowanych w projekt

W tym wypadku opis dotychczasowej działalności organizacji (koła naukowego).

Może być forma kalendarium.

4. Skala oddziaływania

Grupy docelowe, do których adresowany jest projekt. Wymagane jest również uzasadnienie, dlaczego ta grupa została wybrana.

--

5. Harmonogram działania

Podawany jest zwykle w tabeli, z uwzględnieniem etapu przygotowawczego oraz etapu rozliczenia.

Data	Opis podejmowanego działania

6. Kosztorys

Z uwzględnieniem podziału na wkład własny(i/lub)wkład z zewnątrz. Bardzo często jako wkład własny uwzględnia się: pomieszczenia, którymi dysponujemy, pracę wolontariuszy (przelicznik razy czas pracy), wkład rzeczowy, np. sprzęt. Należy zwrócić szczególną uwagę na wytyczne w regulaminie, dotyczące podziału procentowego środków oraz wykluczeń.

Pozycja w budżecie	Wkład własny/z zewnątrz	Wkład z dofinansowania

Suma:		

VI. List intencyjny/oferta sponsorska – odmiana wniosku o dofinansowanie

JAK OPISAĆ PROJEKT W LIŚCIE/OFERCIE SPONSORSKIEJ?

W wypadku pisania listu/ oferty sponsorskiej, postaraj się odpowiedzieć na poniższe pytania:

L.P.	PYTANIE	ROZWIINIĘCIE
1.	Co?	Na czym polega przedsięwzięcie? Opis działań. Co jest najważniejsze? Fakty i liczby.
2.	Dla kogo?	Do jakiej grupy docelowej skierowany jest nasz projekt?
3.	Dlaczego?	Jaki problem chcemy rozwiązać? Cel główny, cele szczegółowe.
4.	Kiedy?	Harmonogram czasowy projektu
5.	Gdzie?	Jaki jest zasięg czasowy projektu?
6.	Kto o tym mówi?	Strategia promocyjna, informacja o podpisanych umowach medialnych, patronatach prasowych itp.

Wzór listu intencyjnego:

Koło Naukowe Muzealnictwa
Wydział Sztuk Pięknych UMK
ul. Henryka Sienkiewicza 30/32
87-100 Toruń
kolomuzealne@umk.pl

Toruń, 04.03.2019 r.

Kto jest autorem listu

Kto jest adresatem

Szanowny Pan
Prof. dr hab.
Prorektor ds. Studenckich i Polityki Kadrowej

Szanowny Panie Rektorze,

Już na początku informujemy, czego dotyczyć będzie list, do kogo adresowane jest wydarzenie, kto jest organizatorem i jaki jest cel zadania

zwracamy się z uprzejmą prośbą o Patronat Honorowy oraz dofinansowanie realizacji projektu „do it – przepis na sztukę”, zakładającego organizację wystawy w Centrum Sztuki Współczesnej „Znaki Czasu” w Toruniu oraz przeprowadzenie warsztatów [załącznik 1]. Wystawa adresowana jest do wszystkich odwiedzających toruńskie CSW – mieszkańców i turystów, na którą wstęp będzie bezpłatny. Wernisaż odbędzie się 28 czerwca 2019 roku. Projekt realizowany jest w ramach działalności studencko-doktoranckiego Koła Naukowego Muzealnictwa i Zabytkoznawstwa, działającego na Wydziale Sztuk Pięknych Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu. Opiekunem merytorycznym projektu jest dr hab. Tomasz de Rosset, prof. UMK. Głównym celem przedsięwzięcia jest zwrócenie uwagi na sztukę konceptualną, a poprzez nią na istotne problemy społeczne oraz polemika ze stereotypami związanymi ze sztuką współczesną. Projekt uzyskał dofinansowanie ze środków Uniwersytetu w wysokości 3000 zł [załącznik 2 – kosztorys].

Podajemy informację dotyczącą innych źródeł finansowania

Twórcą koncepcji *do it* jest znany kurator i krytyk sztuki, Hans Ulrich Obrist. Polega ona na organizacji wystaw, których punktem wyjścia są instrukcje przygotowywane przez artystów – na nowo interpretowane przy każdej realizacji. Są one dostępne w formie książkowej oraz w Internecie. *Do it* stanowi obecnie jedną z najdłużej trwających i posiadających największy zasięg wystaw, jakie kiedykolwiek się odbyły. Projekt ten ma charakter międzynarodowy – zrealizowano go na różnych kontynentach, m.in. w Australii, Chinach, Meksyku, Francji, Niemczech, Urugwaju oraz na Kostaryce. W Polsce został jedynie raz zaprezentowany – w Łodzi.

Składowa projektu- wystawa

W ramach toruńskiej wystawy, organizowanej przez Koło, planujemy prezentację szesnastu dzieł konceptualnych, zrealizowanych według koncepcji znanych artystów, m.in. **Félixa Gonzáleza-Torresa, Juliusa Kollera, Alison Knowles** oraz **Louise Bourgeois**. Wybrane instrukcje zostaną przez nas zinterpretowane i własnoręcznie wykonane (zgodnie z założeniem *do it* instrukcji nie mogą realizować artyści). Wyjątkową instalacją będzie **Wish Peace** – według koncepcji **Yoko Ono**. Wymaga wyboru drzewa, na którym każdy może zawiesić kartkę ze spisanim życzeniem. Planujemy ustawienie go miesiąc przed wernisażem w budynku Biblioteki Głównej UMK – jako element angażujący w wystawę studentów i pracowników uczelni. Drzewko – razem z życzeniami – zostanie następnie przeniesione do przestrzeni ekspozycyjnej CSW. Po wystawie planowane jest posadzenie drzewa na terenie głównego budynku Wydziału Sztuk Pięknych.

Składowa projektu- warsztaty

Elementem projektu są **warsztaty** dotyczące sztuki konceptualnej. Zajęcia te mają na celu wykazanie podobieństw i różnic między tradycyjnie pojmowaną sztuką a nową. Wykonanie przez uczestników „przepisu na dzieło” pokaże, że jest to również akt twórczy – czyli sztuka.

Dofinansowanie pozwoliłoby nam na przygotowanie materiałów promocyjnych do wystawy – wymagających zatrudnienia grafika oraz na wykonanie instalacji według instrukcji Felixa Gonzáleza-Torresa [**załącznik 3** – Instalacja *Untitled (Portrait of Ross in L.A.)*].

Realizacja studenckiej wystawy „do it – przepis na sztukę” w CSW jest dla nas dużym wyzwaniem, a zarazem niepowtarzalną okazją do sprawdzenia zdobytej na studiach wiedzy teoretycznej w praktyce. Uprzejmie prosimy o wspaniałomyślność i pomoc w realizacji naszego projektu. W zamian za wsparcie zobowiązujemy się do zamieszczenia informacji o Patronacie i dofinansowaniu na materiałach promocyjnych towarzyszących wystawie (m.in. plakaty, ulotki), na stronie Facebookowej

**Klamra kompozycyjna (podsumowanie)-
podkreślenie, jak wiele korzyści dla
organizatorów przyniesie realizacja
projektu**

dr hab., prof. UMK

Opiekun merytoryczny projektu

Przewodnicząca Koła Naukowego
Muzealnictwa

Załącznik 1.

HARMONOGRAM DZIAŁANIA W RAMACH PROJEKTU

DATA	ZADANIE
marzec	opracowanie koncepcji wystawienniczej i scenariusza warsztatów; sformułowanie koncepcji plastycznej wystawy; zaplanowanie działań promocyjnych
kwiecień	opracowanie ulotek i plakatów; ustawienie „Drzewa Życzeń” w budynku WSzP UMK
maj	zakup materiałów potrzebnych do wykonania instalacji oraz przeprowadzenia warsztatów
czerwiec	montaż wystawy; wernisaż; przeprowadzenie warsztatów; demontaż wystawy i jej dokumentacja

Załącznik 2.**KOSZTORYS**

DZIAŁANIE		PRZEWIDYWANY KOSZT
	aranżacja wystawy	572 zł
	materiały do warsztatów	400 zł
	zakup drzewka w ramach instalacji Yoko Ono	450 zł
	transport drzewka do CSW	100 zł
wydruki	Plakaty	200 zł
	Ulotki	200 zł
	Zaproszenia	200 zł
	zdjęcia na wystawę	500 zł
	teksty na wystawę	428 zł
	wynagrodzenie dla grafika	250 zł
	poczęstunek na wernisażu	300 zł
	Suma:	3600 zł

4. CZY PRAWO CHRONI ARTYSTĘ I JEGO SZTUKĘ?

Anita Kozek-Kapuścińska – radca prawny i historyk sztuki

Jak świadomie korzystać z ochrony prawnej przyznanej artystom na gruncie prawa autorskiego oraz o aspektach prawnych związanych z umowami autorskimi.

Poniżej zawarłam odpowiedzi na pytania z zakresu ustawy z dnia 4 lutego 1997 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych Dz. U. nr 24, poz. 83 (nazywanej przeze mnie w niniejszym opracowaniu w skrócie: prawem autorskim), z którymi często spotykam się ze strony artystów sztuk wizualnych. Moim celem jest propagowanie wiedzy z zakresu prawa autorskiego wśród artystów, tak aby przyczynić się do polepszenia ich sytuacji na rynku sztuki poprzez zwiększenie świadomości przyznanych im praw. Swoją wiedzę dzielę się nieodpłatnie na blogu www.prawochronisztuke.pl, do odwiedzenia którego serdecznie zapraszam.

I. Czy każdy utwór sztuk wizualnych podlega ochronie na gruncie prawa autorskiego?

Otóż nie każdy... Utwór sztuk wizualnych (m.in.: grafika, obraz olejny, akwarela) podlega ochronie na gruncie prawa autorskiego, w sytuacji, w której stanowi przejaw działalności **twórczej o indywidualnym charakterze** i zostanie ustalony w jakiegokolwiek postaci, niezależnie od wartości, przeznaczenia i sposobu wyrażenia (art. 1 ust. 1 prawa autorskiego). Utwór musi zostać wykonany przez człowieka. Jak dotychczas prawo nie przyznaje się maszynom czy zwierzętom. Być może w niedalekiej przyszłości prawo autorskie przejdzie zmiany pod kątem uregulowania kwestii praw dotyczących utworów artystycznych, stworzonych przez sztuczną inteligencję. Wróćmy jednak do teraźniejszości.... Sam proces myślowy nie jest chroniony przez prawo autorskie, przedmiotem ochrony jest jego wynik, który można określić efektem/rezultatem.

Przesłanka twórczości o indywidualnym charakterze jest trudna do zinterpretowania, należy ją badać w odniesieniu do konkretnego utworu plastycznego. Kryteriami, które bierze się pod uwagę przy jej ocenie, są m.in.: odbicie w utworze osobowości twórcy, nadanie utworowi „osobistego piętna”, osobistych środków wyrazu, niebędące wyłącznie kopią innego utworu. Większość utworów człowieka, odróżniająca się chociażby w minimalnym stopniu od innych rezultatów kreatywnego działania, będzie posiadała cechę indywidualnej twórczości. Dla przyznania prawa nie ma znaczenia wiek, kwalifikacje twórcy, jego poczytalność, wielkość utworu, technika, motyw, użyte narzędzia, przeznaczenie czy wartość. Ochrona utworu na gruncie prawa autorskiego powstaje z momentem ustalenia, czyli z możliwością zakomunikowania go osobom trzecim (osobie, osobom poza twórcą), tzn. usytuowania go poza pamięcią twórcy. Ustalenie w sztukach wizualnych najczęściej sprowadza się do utrwalenia na nośniku, np. płótnie, papierze, desce, czy też coraz częściej na nośniku

elektronicznym, które umożliwia jego dalszą reprodukcję. Prawo autorskie chroni utwór, który jest dobrem niematerialnym, jednak w przypadku utworów sztuk wizualnych utwór ucieleśniony zostaje najczęściej w formie materialnej, dostrzegalnej dla odbiorcy.

Ustawodawca wymienia przykłady utworów w sposób otwarty w art. 1 ust. 2 prawa autorskiego, z zakresu omawianego przedmiotu takimi utworami mogą być -jeżeli spełniają powyższe cechy – utwory plastyczne, fotograficzne, filmowe. Prawo do utworu nie podlega rejestracji w żadnym urzędzie.

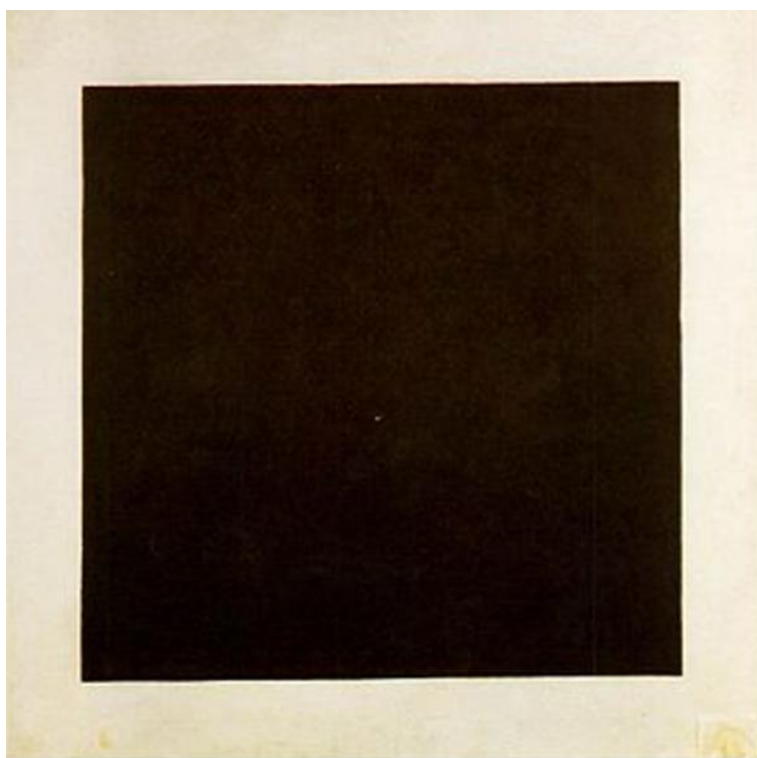
Prawo autorskie rozróżnia utwór jako dobro niematerialne od jego egzemplarza (nośnika). Można sprzedać egzemplarz, a zostawić prawa autorskie majątkowe do utworu i odwrotnie, przenieść autorskie prawa majątkowe będąc nadal właścicielem egzemplarza.

II. Czy wszystkie dzieła sztuki są objęte ochroną prawa autorskiego?

Utworami na gruncie prawa autorskiego, pomimo tego że na stałe wpisały się w historię sztuki, nie będą utwory: *Fontanna* z 1917 aut.M. Duchampa czy *Czarny kwadrat na białym tle* z 1915 aut.K. Malewicza. Wyłączone spod ochrony są wszystkie dzieła artystyczne z zakresu *readymade*, sztuki konceptualnej czy sztuki przywłaszczeniowej. Pomiedzy „utworem” rozumianym przez pryzmat prawa autorskiego a „dziełem sztuki” zachodzi stosunek krzyżowania, nie każde dzieło sztuki, pomimo swojej wartości historycznej, estetycznej czy artystycznej, będzie utworem chronionym na gruncie prawa autorskiego. Utwory te podlegają pod ochronę w ramach dobra osobistego określonego jako „twórczość artystyczna” z art. 23 i 24 kodeksu cywilnego.

1. M. Duchamp, *Fontanna*, 1917–1917

2. K. Malewicz, *Czarny kwadrat na białym tle*, 1915 r., 80 x 80 cm, Galeria Trietiaowska

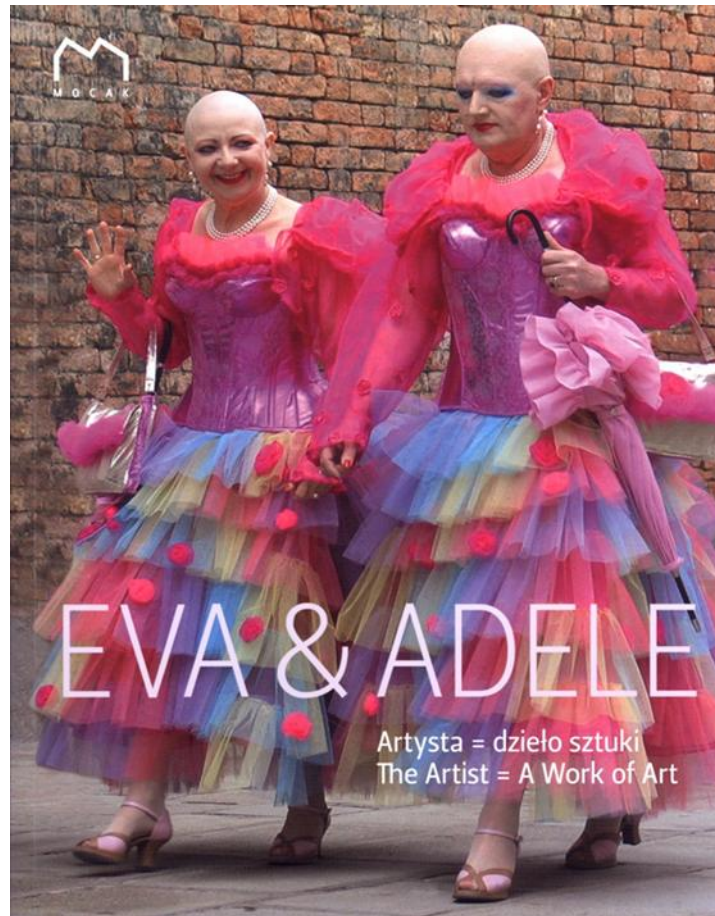
III. A co z ideą? Jak ją chronić?

Idea, czyli pomysł na stworzenie utworu, wyrażenie w nim pewnych elementów, ze względu na stopień ogólności, nie podlega ochronie prawa autorskiego (art. 1 ust 2 (1) prawa autorskiego). Dlatego należy być uważnym w rozmowach na temat pomysłów dotyczących stworzenia utworu plastycznego. Dla prawa autorskiego nie ma znaczenia przejęcie cudzego pomysłu rysunkowego/malarskiego. Idea będzie podlegała ochronie, gdy zostanie zmaterializowana. Ochronie mogą podlegać szkice, rysunki bądź ich pisemne opisy, jeżeli będą spełniały przesłanki uznania ich za utwór.

IV. Czy wygląd człowieka podlega ochronie na gruncie prawa autorskiego?

Temat ten pojawił się w związku z dwiema artystkami Eve i Adele, które domagały się przyznania im ochrony na gruncie prawa autorskiego, kwalifikując siebie jako żyjące rzeźby. Sąd nie przychylił się do ich stanowiska i oddalił powództwo, wskazując iż nie pojawia się zewnętrzny do twórcy sposób wyrażenia. Niemniej jednak warstwy ich działalności artystycznej: wizerunek, charakterystyka i kostiumy, czy też fotografia dokumentująca ich dorobek artystyczny podlegają ochronie. Wizerunek

podlega ochronie w oparciu o przepisy prawa powszechnego dotyczące dóbr osobistych, natomiast pozostałe aspekty ich twórczości podlegają pod ochronę prawa autorskiego.

3. Eva and Adele

V.Prawne kategorie utworów

Wszystkie utwory, w tym również utwory będące utworami sztuk wizualnych, możemy podzielić na kategorie dotyczące stopnia samodzielności twórcy przy ich tworzeniu. I tak dzielimy utwory na:

1. Samoistne – utwory, na których eksploatację (korzystanie) nie trzeba posiadać niczyjej zgody:
 - a) w pełni samoistne -stworzone bez wpływów z innego utworu/innych utworów
 - b) inspirowane –powstało z inspiracji innym utworem/innymi utworami, jednak posiada swoje własne elementy twórcze, nie przejmuje ich, z utworu/utworów którymi się inspirowuje, korzystanie i rozporządzanie utworem inspirowanym nie wkracza w sferę autorskich praw osobistych i majątkowych twórcy utworu/utworów, z którego/których czerpano inspirację.
2. Niesamoistne–utwory, powstałe o elementy twórcze innych utworów bądź inkorporujące inne utwory w całości bądź we fragmentach, na których eksploatację (korzystanie), z poniższymi wyjątkami, trzeba posiadać zgodę, samo stworzenie takiego utworu nie rodzi obowiązku udzielenia uprzedniej czy następczej zgody autora utworu macierzystego/utworów macierzystych, utwory te dzielimy na:

a) Zależne:

- „Zależne klasycznie” – utwory, powstałe o elementy twórcze innych utworów, konieczna jest zgoda twórcy utworu macierzystego/utworów macierzystych
- Wolne utwory tworzone w ramach dozwolonego użytku lub tworzone po ustaniu ochrony autorskiej– zgoda na eksploatację nie jest konieczna, są to wyjątki od zasady.

b) Z zapożyczeniami:

- Z zapożyczeniami „klasyczne” – jest to utwór inkorporujący inny utwór/ utwory w całości bądź we fragmentach, konieczna jest zgoda twórcy utworu macierzystego/utworów macierzystych
- Wolne tworzone w ramach dozwolonego użytku lub po ustaniu ochrony– zgoda na eksploatację nie jest konieczna, są to wyjątki od zasady.

Przykładem utworu zależnego będzie akwarela stworzona na podstawie ryciny, a utworu z zapożyczeniami będzie kolaż składający się z utworów różnych artystów.

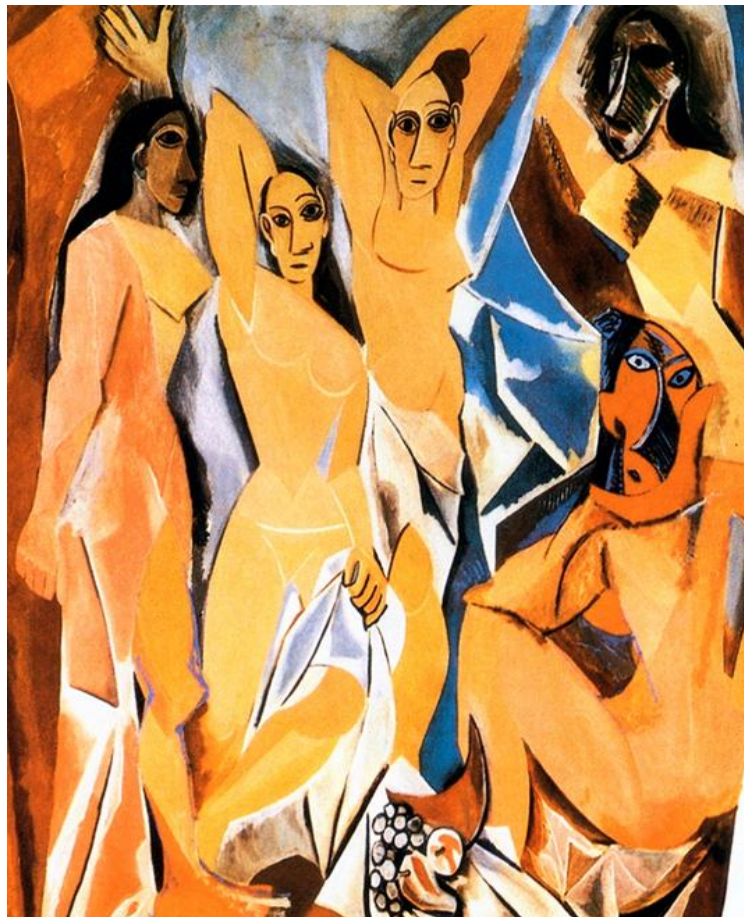
Dziełami inspirowanymi w stosunku do utworu autorstwa Pabla Picassa *Les Femmes d'Alger* 1907 r. będą utwory – obraz Roberta Colescott *Les Femmes d'Alabama* 1985 r. oraz fotografia Jaimie Warrena *Autoportret*, gdyż przejęta została tylko i wyłącznie kompozycja, która nie podlega ochronie prawa autorskiego.

4. R. Colescott, *Les Femmes d'Alabama*, 1985 r.

5. J. Warren, *Autoportret*

6. P. Picasso, *Les Femmes d'Alger (O. K.)*, 1907 r.

Jako przykład utworu zależnego mogę podać grafikę Thierry'ego Guetta, którą twórca ten sporządził na podstawie fotografii Jimiego Hendrixa autorstwa Jima Marshalla. Z fotografii dokładnie Guetta przeniósł postaci, ich ubiory, gesty, mimikę. Utwory te różnią się wyłącznie tłem, kolorystyką i cieniowaniem.

7. T. Gueta

8. J. Marshall

Utwory, co do których co najmniej dwie osoby miały zamiar stworzenia wspólnego utworu, określa się mianem utworów współautorskich (art. 9 prawa autorskiego). Kilka utworów połączonych w jeden utwór nazywa się utworem łącznym, w zakresie którego zastosowanie znajdzie art. 10 prawa autorskiego.

VI. Domniemanie autorstwa – czyli co?

Domniemanie, to ustawowe ustalenie istnienia jakiegoś faktu, które może jednak zostać obalone przy pomocy wszelkich środków dowodowych. W prawie autorskim domniemywa się, że autorem utworu jest osoba, której nazwisko w charakterze twórcy zostało uwidocznione na egzemplarzach utworu lub której autorstwo podano do publicznej wiadomości w jakikolwiek inny sposób w związku z rozpowszechnianiem utworu. Obecnie często dochodzi do rozpowszechniania utworów w Internecie (udostępnienie skanu utworu czyjego fotografii). Gdy twórca rozpowszechni w taki sposób swój utwór, ponadto opatry go podpisem czy zakoduje swój podpis w metadanych, to również może powoływać się na domniemanie autorstwa.

W związku z powyższym udostępnianie utworów pod pseudonimem bądź anonimowo, wiąże się z tym, że w przypadku naruszeń artysta, udostępniający w taki sposób swoje utwory, będzie musiał udowodnić, że jest on ich autorem.

VII. Jak wykazać autorstwo utworu i dlaczego jest to takie ważne?

Skoro autorowi przysługuje domniemanie autorstwa, to po co je wykazywać i dlaczego jest to takie ważne. Czasami zanim jednak utwór zostanie opublikowany (z Wielokrotniony i udostępniony publicznie) czy rozpowszechniony (w jakikolwiek sposób udostępniony publicznie) pod nazwiskiem autora może m.in.:

- zostać przekazany osobom, które mają pomóc artyście w jego opublikowaniu bądź rozpowszechnieniu,
- być stworzony w ramach konkursu organizowanego przez duży podmiot komercyjny.

Są to potencjalne sytuacje, w których może dojść naruszenia autorskich praw osobistych i majątkowych, przywłaszczenia autorstwa, aby nie tyle im zapobiec, co później móc skutecznie dochodzić swoich praw, należy zabezpieczyć swoje autorstwo. Najtańszym sposobem jest spakowanie egzemplarza utworu (kopii) do koperty i wysłanie go pocztą listem poleconym na swój adres. Przy czym otwarcie takiego listu powinniśmy zostawić sądowi. Innym sposobem jest poproszenie kontrahenta o podpis na kopii przekazywanego utworu (bądź na protokole odbioru wraz z miniaturą utworu) wraz z datą oraz oświadczeniem, iż taki utwór został mu przekazany. Droższymi sposobami wykazania autorstwa są sporządzenie protokołu stanu faktycznego u komornika bądź zdeponowanie utworu u notariusza.

VIII. Prawa autorskie osobiste i majątkowe. Czy są zbywalne i jak długo trwają?

a. PRAWA AUTORSKIE OSOBISTE

Prawa autorskie osobiste to więź twórcy z utworem (niepodlegająca zbyciu ani zrzeczeniu się, trwająca bez względu na czas), w szczególności to prawo do:

- Autorstwa utworu
- Oznaczenia utworu swoim nazwiskiem lub pseudonimem albo udostępniania go anonimowo
- Nienaruszalności treści i formy oraz jego rzetelnego wykorzystania
- Decydowania o pierwszym udostępnieniu utworu publiczności
- Nadzoru nad sposobem korzystania z utworu (art. 16 prawa autorskiego).

Plus:

- Prawo dostępu do utworu (art. 52 ust. 3 prawa autorskiego)
- Odstąpienia od umowy lub jej rozwiązania ze względu na istotne interesy twórcze (56 ust. 1 i n. prawa autorskiego)
- Odkupienia oryginalnego egzemplarza od jego obecnego właściciela po najwyższej cenie równej wartości materiałów, jeżeli sprzedaż jest niemożliwa, prawo wykonania kopii, sporządzenia stosownej dokumentacji (32 ust. 1 prawa autorskiego).

Jak można korzystać z praw osobistych ?

- a) Wykonywać prawa osobiste
- b) Powstrzymać się od ich wykonywania
- c) Upoważnić podmiot trzeci do ich wykonywania (nie można autorskich praw osobistych przenieść, ale można upoważnić podmiot: osobę fizyczną/osobę prawną do wykonywania praw, upoważnienie w każdej chwili można cofnąć).

Autorskich praw osobistych nie można zbyć.

b. PRAWA AUTORSKIE MAJĄTKOWE

Autorskie prawa majątkowe mają znaczenie finansowe dla Artystów, Autorowi utworu przysługują w ramach autorskich praw majątkowych następujące prawa, prawo do:

- Korzystania z utworu i rozporządzania nim na każdym polu eksploatacji
- Pobierania wynagrodzenia
- Udzielania zgody na korzystanie i rozporządzanie opracowaniem utworu (art. 17 prawa autorskiego)
- *Droit de suite* (wyłącznie w przypadku dzieł sztuki plastycznej lub fotograficznej) -prawo to jest prawem do udziału w sukcesie ekonomicznym oryginalnych egzemplarzy utworów

w przypadku ich zawodowej odsprzedaży (art. 19 ust. 1 prawa autorskiego), prawo to jest niezbywalne, nie podlega zrzeczeniu się ani egzekucji, natomiast podlega dziedziczeniu.

- Zezwalania na wykonywanie zależnego prawa autorskiego (art. 46 prawa autorskiego).

Powyższe prawa trwają 70 lat po śmierci twórcy, przy czym upływ praw kończy się po 70 latach z upływem ostatniego dnia roku kalendarzowego.

Wszystkie powyższe prawa poza *droit de suites* są zbywalne, oznacza to, że można je przenosić na inne osoby/podmioty.

Pole eksploatacji - co to?

Każdy sposób korzystania z utworu dostępny i wypracowany w obrocie gospodarczym, który ma wydobyc ekonomiczną wartość utworu i dotrzeć do jak największej liczby odbiorców, np. polem eksploatacji obrazu będzie wprowadzenie go do obrotu, publiczne udostępnienie, sporządzenie reprodukcji cyfrowych, umieszczenie w Internecie, umieszczenie reprodukcji na okładce książki czy też płyty CD.

- - Pola eksploatacji można podzielić ze względu na krąg odbiorców, terytorium.
- - Są kształtowane przez możliwości techniczne.

Ustawodawca wskazał przykładowe pola eksploatacji w ustawie o prawach autorskich i prawach pokrewnych (art. 50 prawa autorskiego):

- Utrwalanie i zwielokrotnianie (jakąkolwiek techniką).
- Obrót oryginalnym (egzemplarzem) albo egzemplarzami utworu.
- Rozpowszechnianie utworu w inny sposób niż w pkt powyżej – m.in. publiczne udostępnianie utworu w taki sposób, aby każdy miał możliwość w dowolnym miejscu i czasie się z nim zapoznać =Internet 😊

Jak korzystać z praw majątkowych?

- Przenieść prawa autorskie majątkowe (np. przenieść prawo do reprodukcji utworu na koszulkach)
- Udzielić licencji (czyli upoważnić do korzystania):
 - a) Licencji wyłącznej (przysługuje wyłącznie 1 osobie lub 1 podmiotowi)
 - b) Licencji niewyłącznej (przysługuje więcej niż 1 osobie lub 1 podmiotowi)

O czym pamiętać zawierając umowy

- Postanowienia dotyczące przeniesienia autorskich praw majątkowych są najczęściej częścią innych umów (umowy o dzieło, zlecenia, umowy o współpracy), umowy licencyjne są najczęściej umowami autonomicznymi; postanowienia licencyjne i przenoszące autorskie prawa majątkowe mogą być zawarte w regulaminach konkursów.
- W umowach należy wskazywać pola eksploatacji (można posługiwać się sformułowaniami zwyczajowymi, przyjętymi w danej branży – nie trzeba ustawowymi).
- Umowy mogą dotyczyć wyłączne pól eksploatacji, które istnieją w chwili zawierania umowy.
- Strony w umowach nie mogą przenieść praw do całości dorobku twórczego artysty bądź utworów określonego rodzaju.
- Za każde pole eksploatacji należy się osobne wynagrodzenie można - je uregulować zbiorczo, np. *wynagrodzenie w pkt x obejmuje wszystkie pola eksploatacji wskazane w pkt y.*
- Przenosząc prawa nie przenosimy prawa do własności egzemplarza i odwrotnie przenosząc prawo własności egzemplarza nie przenosimy praw autorskich majątkowych (komentarz: *jeżeli chcemy przenieść własność egzemplarza, to wyraźnie to wskażmy w umowie, natomiast jeżeli nie chcemy, a umowę o takiej treści otrzymaliśmy, to poprośmy o usunięcie tego postanowienia albo jeżeli przeniesienie praw jest w naszym interesie, to żądamy dodatkowego wynagrodzenia).*
- Przenosząc autorskie prawa majątkowe na wszystkich dostępnych w chwili popisywania umowy polach eksploatacji nie przenosimy automatycznie prawa do zezwalania na wykonywanie prawa zależnego, jeżeli chcemy to zrobić – musimy to wyraźnie wskazać w umowie.
- W umowach mogą być zawarte postanowienia dotyczące autorskich praw osobistych, np. zobowiązujących autora do powstrzymywania się od ich wykonywania.
- W umowach należy uregulować kwestię umieszczania wykonywanych na czyjeś zlecenie utworów w swoim portfolio – unikniesz problemów w przyszłości.
- Należy pamiętać o określeniu wynagrodzenia, czasami warto ustalić je w sposób mieszany (ryczałt – określona kwota na start plus procent od sprzedaży egzemplarzy utworu – w takiej sytuacji druga strona powinna być zobowiązana do przedstawienia informacji o wpływach ze sprzedaży).

O czym pamiętać zawierając umowę przenoszącą autorskie prawa majątkowe?

- Obowiązkowo musi być zawarta na piśmie, inaczej domniemywa się, że twórca udzielił licencji niewyłącznej.
- Jeżeli nie chcemy, aby osoba/podmiot, na którą/ry przenieśliśmy prawa majątkowe nie mogła/mógł ich przenosić dalej, to musimy to wyraźnie wskazać w umowie.

O czym pamiętać zawierając umowy licencyjne?

Postanowienia wspólne dla licencji wyłącznej i niewyłącznej:

- Należy wskazać zakres, czas i miejsce udzielenia licencji (jeżeli tego nie zrobimy, to uznaje się, że licencja została udzielona na okres 5 lat na terytorium państwa, w którym swoją siedzibę ma licencjobiorca).
- Mogą być udzielone na czas określony lub nieokreślony, jeżeli licencja została udzielona na czas dłuższy niż 5 lat, to uznaje się, że po upływie tych 5 lat została zawarta na czas nieokreślony.
- Twórca może wypowiedzieć licencje zawartą na czas nieokreślony na rok na przód na koniec roku kalendarzowego, można też ustalić swoje terminy wypowiedzenia – strony umowy mają w tym zakresie dowolność.
- Jeżeli w umowie nie udzieliliśmy prawa do udzielania dalszej licencji, tzw. „sublicencji” – to licencjobiorca nie może upoważnić innej osoby, do korzystania z utworu w zakresie udzielonej mu licencji.

Różnice:

licencja wyłączna musi zostać zawarta w formie pisemnej, inaczej będzie uważana za licencję niewyłączną

Umowa sprzedaży utworu plastycznego powinna zawierać (bez przeniesienia autorskich praw majątkowych):

- oznaczenie stron
- przedmiot umowy
- wynagrodzenie dla Autora
- sposób i termin zapłaty wynagrodzenia (najlepiej w dniu podpisania umowy otrzymać wynagrodzenie albo w dniu wydania utworu)
- oświadczenia stron np.:

Autora o samodzielnym stworzeniu utworu, dołączeniu certyfikatu autentyczności do umowy (jeżeli takie wystawia)

Kupującego o zobowiązaniu się do informowania Autora o wystawach, w których za pośrednictwem Kupującego utwór Autora będzie pokazywany publiczności, o udostępnianiu Autorowi utworu na każde jego żądanie do czasu jego dalszej odsprzedaży.

- ewentualnie kwestie transportu i ubezpieczenia utworu
- postanowienia końcowe o liczbie egzemplarzy umowy, załącznikach, danych kontaktowych.

Przy takiej umowie ważne jest poinformowanie Kupującego o tym, iż umowa nie dotyczy przeniesienia autorskich praw majątkowych.

Umowa zawarta w formie pisemnej jest ważna, gdy podpis (odręczny) złożą pod nią dwie strony umowy.

Na kupującym spoczywa obowiązek zapłaty 2% podatku od czynności cywilnoprawnych (PCC) przy zakupie utworu powyżej 1.000,00 zł.

W sytuacji gdy umowa sprzedaży ma także stanowić o przeniesieniu autorskich praw majątkowych lub udzielać licencji, dodatkowymi postanowieniami powinny być postanowienia o:

- przenoszonych prawach/ prawach co do których udziela się licencji
- polach eksploatacji, wynagrodzeniu
- momencie przekazania praw/udzielenia licencji.

Bibliografia:

1. System prawa prywatnego, *Prawo autorskie*, t. 13 pod red. J. Barty, C.H. Beck Instytut Nauk Prawnych PAN, Warszawa 2013
2. R. Markiewicz, *Ilustrowane prawo autorskie*, Wolters Kluwer, Warszawa 2018
3. P. Łada, *Sztuka a prawo autorskie*, LexisNexis, Warszawa 2014
4. R. Markiewicz, *Zabawy z prawem autorskim*, Wolters Kluwer, Warszawa 2015.

Spis ilustracji:

1. <https://k-mag.pl/article/fontanna-duchamp-wow>
2. <https://niezlasztuka.net/o-sztuce/kazimierz-malewicz-czarny-kwadrat-na-bialym-tle/>
3. <https://www.swiatksiazki.pl/eve-adele-4145351-ksiazka.html>
4. <https://www.google.com/search?q=les+demoiselles+de+alabama&tbm=isch&source=univ&sa=X&ved=2ahUKEwjO16O938DiAhUGtYsKHWa4AGAQsAR6BAglEAE&biw=2400&bih=1162#imgrc=s20Q3-7KDHJACM>:
5. <https://pl.pinterest.com/pin/206602701634401887/?autologin=true>
6. <https://www.google.com/search?q=picasso+panny+&tbm=isch&ved=2#imgrc=tUkxmN2QjarV6M>
7. <https://www.worthpoint.com/worthopedia/mr-brainwash-live-today-worry-135039330>
8. <https://www.artsy.net/artwork/jim-marshall-jimi-hendrix-and-brian-jones-monterey-pop-festival-1>

Dostęp do wszystkich linków w Spisie ilustracji z 4 maja 2021 r.